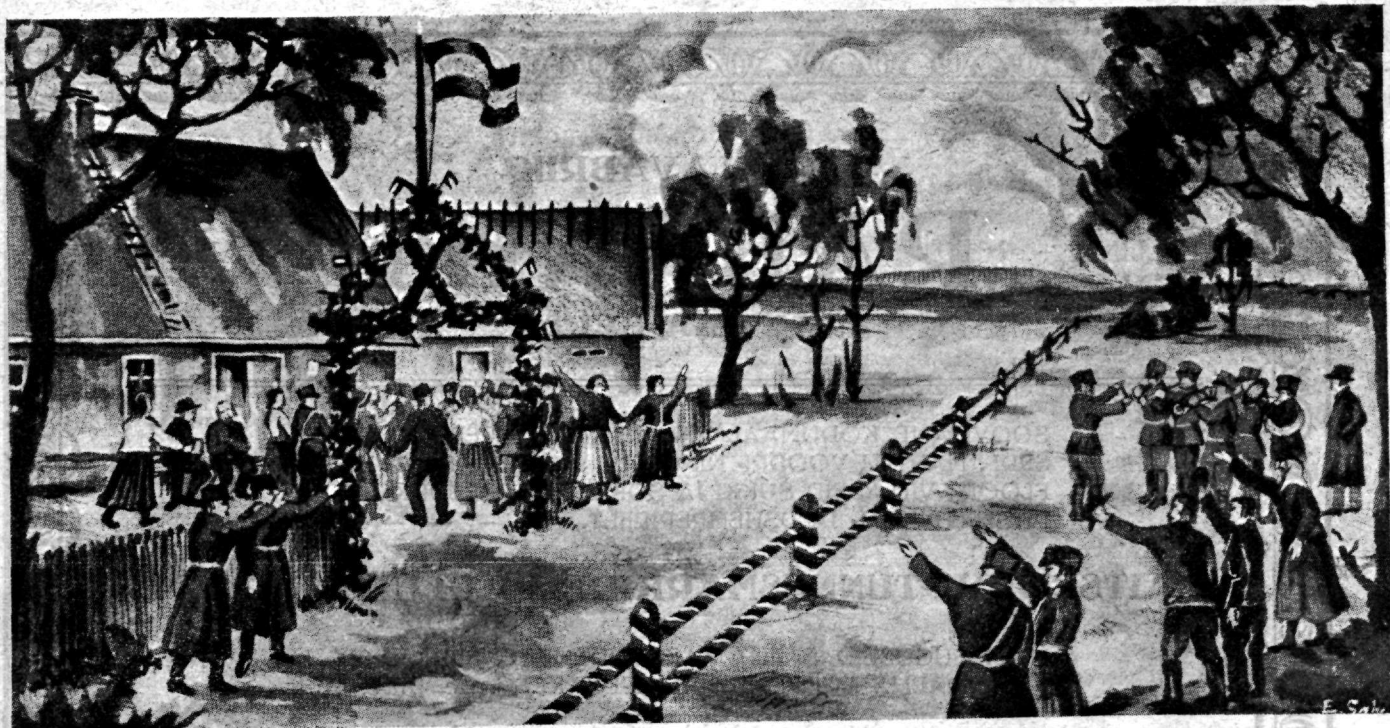

KAITSE KODU!

SAADA ÜLE EESTI

SAADA ÜLE EESTI

SALU.

6. aprill 1929

NR. 14

Hind 20 senti

Tänases numbris :

- Kaanepilt - E. Salu:* Eesti-Läti kaitseliitlaste vendluse avaldus
Läti kaitseliidu 10. sünnipäeval.
- A. Berzins:* 10 a. Läti kaitseliidu aktiivset tegevust.
- Kol.-ltm. J. Maide:* Külalistena Lätis.
- Segevold — Liivimaa Šveits.
- 10. jalaväe pataljon 10. aastane.
- Marssal Focš *
- Döitsitud ajalugu.
- Meri lafutab ja ühendab.
- Mailo Talvio:* Kured (romaan).
- Male.

PAELAVABRIK

TALLINN

„**RAUANIIT**“

TALLINN

AKTSIA-SELTS.

SOOVITAME KODUMAAL VALMISTATUD GRÊPE-DE-CHINE'I,
SIIDI, MANTLI, VOODRI NING KÜBARARIJET. SIIDI, MAKO,
FLOOR, VILLASEID SUKKI JA SOKKE. LAPSESUKKI, KÖLA-
PITSI. TRIKOO JA DSHEMPERIRIJET. — — — — —

KAITSELIIDU TUNNUSMÄRKIDE PAELU JA NÕORE.

MITMESUGUSEID SALLE, KAELASIDEMEID. SIIDI, RIPS JA
VITSELPÄELU, KUMMIPÄELU, PESUSAKKE j.n.e. j.n.e. j.n.e.

SAADA ÜLE EESTI.

SAADA ÜLE EESTI.

KAITSE KODU!

Tellimishind: aastas 6 krooni, poolaastas 3 krooni, veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti.

Üksik number 20 senti.

Nr. 14.

Kuulutuste hinnad $\frac{1}{4}$ lehek. 40 krooni, $\frac{1}{2}$ lehek. 20 krooni, $\frac{1}{4}$ lehek. 10 krooni ja $\frac{1}{8}$ lehek. 5 krooni. Esimese kaane sisekülj 50%⁰, tagumise kaane väliskülj 100%⁰ kallim.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal ärpäeval kella $\frac{1}{2}$ 9—10 h. Kaastöö arvatakse ainult siis tasu alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markeerimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-ltm. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Kümme aastat Läti kaitseliidu aktiivset legevust.

«Kaitse Kodu!le» kirjutanud Läti kaitseliidu staabiülem **A. Berzins.**

Sellest möödub 30. märtsil 10 aastat, kui esimene Läti riigi peaminister Karlis Ulmanis ja siseminister Valters Liibavis välja andsid määruse organiseerida rahu ja julgeoleku kaitseks kaitseliidu organisatsioonid valdades sunnikorras, seega pannes aluse praegusele vabatahtlikule kaitseliidu organisatsioonile.

Et edukalt võidelda igasugu kuritegevusega, mis pöördud riigi ja kodanikkude julgeoleku vastu, pidid kaitseliitu astuma kõik maaelanikud 18—60 aasta vanuseni äramärkimise korras. Peale kurjategijate tegevuse ärahoidmise oli tarvis valvata teid, sildu ja käia enam hädaohtlikkudesse kohtadesse aeg-ajalt öösistele valvekordadele. Relvi, mis koosnesid mitmesuguse süsteemilistest laskeriistadest, mida vaenlane oli jätnud maha kui kõlbmatuid, jagas välja kohalik politsei. Ringkonnaülematele ja nende abidele anti õigus karistada administratiivkorras neid kodanikke, kes hoidsid kõrvale sellest kaitseliitu astumise sundmäärusest. Vaatamata sellele, et see kaitse-sundmäärus lasus raskesti sõjast raskesti laastatud põllumehe õlgadel ja et töötajaid käsi oli tarvis rohkem kui kunagi, kodanikud täitsid seda oma kohust õiglaselt, kuna käsu mitte-täitjate arv mitte üheski ringkonnas ei tõusnud üle 2 protsendi. Kodanikud olid õieti saanud aru, et rahu ja kord riigielu kindlustamisele on sama tähtis kui jul-

geolek välise vaenlase vastu. Ühes võitlusega kurjategijate vastu, keda sõjaajal oli siginenud palju, tuli tegutseda isikliku julgeoleku kaitseks, sest ei politseikordnikud valdades ega rindetagused komandantuurid ei suutnud oma vähete koosseisude tõttu küllalt tagajärjekalt võidelda kaabakatega ja kurjategijatega.

Kui kardetavad ja jultunud on mõned röövlisalgad ja kui hädaohtlikuks võib kujuneda võitlus nendega, tunnistab mitmetes kokkupõrgetes langenud kaitseliitlaste arv. Nii langesid 23. mail 1921. a. Aizpute röövleid taga ajades Riia rügemendi kaitseliitlased Karlis Finbergs ja Andrejas Bertulsons, 10. novembril 1922. a. võitluses Leedu Gerdzuna bandega langesid Liibavi rügemendi kaitseliitlased Jahnis K ü d u m s ja Jekales P ü s e n s. Ööl 21. ja 22. jaanuari vahel dokumentide kontrollimisel tundmatu kurjategija poolt lasti maha Snikeresi osakonna kaitseliitlane Rikmanis, 12. apr. 1925 lasti maha ametikohuste täitmise juures Roberts Pinete, Kalnciema valla kaitseliitlane, ja 18. jaanuaril 1927. aastal vargaid taga ajades lasti maha Volgundesi valla kaitseliitlane Ansis Stagis — kõik Miitavi kaitseliidu rügemendist. Peale selle on ametikohuste täitmisel saanud surma (lastud maha) 18. Daugavpils polgu kaitseliitlane Bikau-nieks, Bauska polgu kaitseliitlane Sipenieks ja

Läti kaitseliidu ülem kolonel Tone.)

eskadroni komandör Fernas. Peale nende surma-
saanute on veel suur hulk raskemal ja kergemal kujul
haavata saanud, kuna kaitseliitlased on tegevuses ol-
nud peamiselt kõikide tähtsamate kurjategijate taba-
misel, küll iseseisvalt, küll abiks olles politseile.

Tänu kaitseliitlaste agarale tegevusele ja asjaolule,
et relvastatud julgeoleku kaitse ja kurjategijate asu-
kohtade ülesotsimine teostus laiemas ulatuses ka maal,
vähenes kurjategijate arv, kuna kaitseliidu liikmete
arvu kasvamisega ja organisatsiooni täiendamisega sai
peaaegu võimatuks kuritegude varjamine.

Siseministri määrusega 1921. a. 18. augustist mo-
dustati kaitseliidu organisatsioonid
ümber vabatahtlikkude asutiste alusele.
Tegelikult see põhimõte viidi ellu alates 1922. aastast
ministri Arved Bergi ajal tingimusega, et organisat-
siooni võidakse võtta kõik Läti riiklikult mõtlejad ko-
danikud, kes ei ole karistatud kohtu poolt. Suurem osa
vabatahtlikest organisatsioonest osavõtjaid olid endi-
sed sõdurid, tagavaraohvitseridega eesotsas. Ühes sel-
lega oli ka võimalus kaitseliitlasi jaotada teatavaks
sõjaväe üksusteks: polkudeks, pataljonideks, roodudeks
ja jagudeks. Polgu territooriumiks jäid maakonnad,
maakonna esimehe kui polgu komandöri. Jaod moo-

dustasid valdu. Pataljonide, roodude ja eskadronide
rajoone jagati kohapärase vajaduse järele — sideme ja
teiste ülemvalitsuse hõlbustuste kohaselt. Ümberkor-
raldamisega vabatahtlikuks asutiseks kaitseliidu organi-
seerimistöö kaldus tähtsal määral teistesse roobastesse,
kuna peale otsekoheste ülesannete rahu ja korra alal-
hoidmisel tuli lisaks sõjaväeline õppus ja rahvuslik kul-
tuuriline tegevus. Uus kord ei suutnud sel ajal otsekohe
tungida kaitseliidu organisatsioonidesse, kuna enne tuli
võita tähtsaid raskusi.

Kõigepealt tuli muretseda korralikke
relvi, kuna ka vabatahtlikke kaitseliitlasi varustati
nendesamade peamiselt kõlbmatute ja mitmesuguse-
süsteemiliste püssidega. Püsside süsteemide mitmus
raskendas õpetamist, ei lasknud tulla esile kogumõju
ja saavutada tarvilisi tulemusi laskmisel. Oma otseko-
hese organiseerimistöö kõrval hakkasid osakonnad aga-
ralt muretseda oma kulul inglisesüsteemilisi püsse;
selleks rana saadi ka seltskonnalt ja riigi eelarve sum-
madest. On arusaadav, et sel teel ümber relvastada
kõiki organisatsioone ühe süsteemi relvadega oli väga
raske ülesanne; võttes arvesse veel seda asjaolu, et
viimased kolm-neli aastat, rääkimata sootuks möödu-
nud aastatest, olid põllumeestele, kes on suurem osa
kaitseliitlastest ja kaitseliidu aitajaid, majanduslikult
väga halvad. Peale selle tuleb panna tähele, et kaitse-
liitlased on sunnitud eraviisil end varustama riiete ja
jalanõudega. Vaatamata kõigile mainitud raskustele
kaitseliitlased siiski suutsid kolme-nelja aasta jooksul
muretseda oma kulul umbes 3000 Inglise „R. E.“-süste-
emilist püssi — umbes 40 krooni igaüks. Õnneliku juhu
ja sõjaministeeriumi relvastuse peavalitsuse lahkel
vastutulekul 1928. aastal kujunes relvade küsimus kaitse-
liidule väga soodsaks, nii et nüüd on igal kaitseliit-
lasel hea inglisesüsteemiline püss ja isegi veel teatud
tagavaraosad.

Kuid mitte ainult relvadega kaitseliitlased ei tei-
nud tegemist. Kui 1923. aastal järjest teravamalt ker-
kis üles kaitseliidu demokratiseerimise
küsimus — anda võimalus igaühel astuda kaitseliitu,
vaatamata tema vaadetele ja tõekspidamistele — tuli
kokku esimene kaitseliidu kongress, et enam või vähem
enese ja seltskonna vahel selgelt tõmmata joon, mida
mööda kaitseliidu organisatsioonil tuleb sammuda oma
edaspidises arenemises. Arvestades, et kaitseliidu or-
ganisatsioonist osavõtjad siis juba peamiselt olid rah-
vusliku sõjaväe mehed, loomulikult sai ülekaalu vaade,
et kaitseliitlaseks võib võtta vastu iga kodanikku, kes
seisab rahvusliku riigi ülesehitamise alusel, vaatamata
tema sotsiaalsele seisukorrale. Selle otsusega kaitse-
liitlased piirasid end kõigist sotsialistlikkudest sihti-
dest, aktiivselt propageerides rahvuslikku tunnet oma
riidades ja seltskonnas, ja on teostanud sellega suure
rahvusliku kasvatustöö. Kuid sellega kutsuti esile põh-
jendatud ärevust ja kallaletungi neis seltskonnakihtides,
kelle vaated ja tegevuse sihid ei ole kooskõlas rahvus-
liku mõtte- ja teguviisiga. Peale selle kongressi haru-
tati kaitseliidu õiguslikku olukorda ja töötati välja põ-
himõtted võimalikuks kaitseliidu põhiseaduseks.

Et seltskonnale selgitada kaitseliidu organisatsiooni

tähtsust riigi ja maa julgeolu suhtes, korraldati elavalt propagandat. Alul, kui kaitseliidu organisatsiooni keskkoonduusel veel puudusid tarvilised rahalised võimalused propagandatööks, suurema tööd tegid kaitseseltsid oma kõnemeeste Milbergi, Banu ja Lapkasuga. Viimasel ajal polgukomandöri abi koha asutamisega ja väikese propagandaosakonna asutamisega staabi juures, propaganda osutub organisatsiooni sisemiseks asjaks. See ei tähenda aga mitte piirdumist, sest kuni viimse ajani kutsutakse väljaspoolt kõnemehi üldistes küsimustes. Kaitseliidu organisatsioonide tegelaste-kõnemeeste teadmisi on nüüd rakendatud kaitseliidu sisemiste küsimuste selgitamiseks, mille tähtsust väljaspoolt aga paljudel kordadel kergesti alahinnatakse.

Asudes kaitseliidu tegevuse teise järgu — vabatahtliku kaitseliidu ülesannete täitmise — juure, jättes kaitseliitlastele enestele otsustada oma sisemise elu vajaduste üle, peab ütleva, et see kord on osutunud tarbekohaseks, ja selle aja jooksul on meie kaitseliidu osakonnis teostatud suur organiseerimistöö. Organiseerides ümber kaitseliidu organisatsiooni üksusi avanes võimalus korraldada paremini kaitseliitlaste sõjaväelist õppust hoolega läbitöötatud kava järele ja peab tunnustama, et kõik aktiivsed kaitseliitlased, kes korralikult on olnud õppustel, ei ole saanud rikkamaks mitte üksi sõjakunstis, vaid on ühtlasi hoolsamad oma kohuste täitmisel. Vähehaaval on ka muretsetud õppevahendeid, eriti palju laskeriistu, mis pärast huvitavamalt ja tagajärjekamalt on arenenud selle õppuse teoreetlik külge. Et anda kaitseliidule hästi ettevalmistatud õppejõude, on sõjaväepolkude juures korraldatud kolmenadalased kursused kaitseliidu õpetajatele. Need kursused lõpetas 1927. aastal ligi 500 kaitseliitlast.

Peale nende õpetajate kursuste kevadel, künni ja külvi aja vahel, on sõjaväe ohvitseride juhatusel 3—4 päeva kestvad väljaõppused, jao, rühma ja roodu ulatuses. Aastaõppused lõpevad taktikaliste harjutustega

Läti kaitseliidu staabiülem Berzins.

(manöövrid, toim.), kas ainult kaitseliitlastega või koos sõjaväepolkudega, võttes arvesse asjaolusid. Üleatvialises ulatuses korraldatavad laskevõistlused on omakorda loomulikuks lõpuks osalistele laskevõistlustele. Seni korraldatud võistlused on annud võrdlemisi häid tagajärgi, kuna parimaid saavutusi on olnud võimalikust 350 punktist 286 punkti, lastes 200 yardi kauguselt 10 padrunit. Plaanilise õppuse sisseseadmine teatud eeskava järele on märksa tõstnud kaitseliitlaste sõjalisi teadmisi, äratades kaitseliitlastes enestes tugetavat püüet tõsta oma organisatsiooni tähtsust ja isikliku töö väärtust. Selles suunas kaitseliidu organisat-

Ceraukste kaitseliidu osakond oma automaatpüssiga.

Vindavi polgu naiskaitseliitlaste rühm.

sioon on teinud tähelepanuväärilisi edusamme sellest ajast, kui organisatsiooni juhtimine läks tõsiste juhtide kätte, alates polkovnik Bolsteiniga ja praeguse kaitseliidu esimehe polkovnik Tõnega.

Varemalt, organisatsiooni loomise ajal, ei olnud selgitatud ja kindlaks määratud, kuivõrra kaitseliit peab täitma politsei ülesandeid ja mil määral ta peab täitma kohalise administratsiooni käske. Selle küsimuse lahendamisele 1926. aastal siseminister Laiminsch kui endine sõjaväelane pööris tõsisemat tähelepanu ja määras eriliste määrustega kindlaks kaitseliidu ülesanded, vabastades kaitseliidu vähemate politsei kohuste täitmisest, mida politsei ilma tõsise tarbeta, ainult enese hõlbustuseks, oli veeretanud kaitseliidu peale. Samuti minister Laiminschi algatusel on kaitseliidu juhid (komandörid) omandanud õiguse raudteel sõita 3. klassi piletiga 2. klassis ja et teenistuskohuste täitmisel kannatada saanud kaitseliitlasi pensioni suhtes nüüd käsitatakse kui riigiametnikke.

Kaitseliidu abi politseile näitavad järgmised arvud: 1923. aastal Võnnu maakonnas 3388 kaitseliitlast mitmesugustel aegadel aitasid politseid, peale

selle kaitseliitlased ise tegid avalikuks 4 roima, 30 vargust ja 43 mitmesugust vähemat kuritegu.

Jekabpils polgu kaitseliitlased samal aastal tegid avalikuks 1 röövimise, 21 vargust ja 12 teist kuritegu, samal ajal võttes osa tee valvamisest ja korra jalulhoidmisest kokku 1502 kaitseliitlasega. Teistes maakondades oli politseile abi andvate kaitseliitlaste arv veel suurem.

Oma otsekoheste ülesannete kõrval kaitseliitlased 1927. a. olid politseile abiks kurjategijate tagaajamisel, kinnivõtmistel, läbiotsimistel ja korra kaitsel, kulu- tades selleks aasta vältel 17.635 päeva. Ilma politsei juuresolekuta, otsekohe kaitseliitlaste eneste poolt vangistati 82 isikut, kes osutusid tagaotsitavaiks kurjategijateks. Peale selle kaitseliitlased tabasid kümnel juhul salakütte. Läänud — 1928. — aastal kaitseliitlased võtsid osa mõrtsukate, röövlite ja varaste tagaajamisest 2815 juhul; kontrolli pidasid vahipostidel 2229 juhul, olid kinnivõtmistel ja läbiotsimistel 1845 juhul, korra kaitsel 5440 juhul. Kaitseliitlased ise tegid avalikuks 11 mõrtsukatööd, 123 vargust ja 187 teist vähemat kuritegu. Vangistati 181 tagaotsitavat kurjategijat. Üldse 1928. aastal kaitseliitlased kulutasid

Traalialast läbimurdmine.

politseile abi andmise peale 15.075 päeva. Need vähesed arvud, mis on võetud välja 10 aasta tööst, iseloomustavad, kui suur tähtsus on olnud ja praegu veel on kaitseliidul rahu ja korra alalhoiul maal ja kui tunduv abi politseile, eriti maal, on kaitseliitlased.

Arusaadavasti ka kaitseliidu organisatsiooni satuvad inimesed kindla iseloomuta, kuid neid kõrvaldatakse sealt esimese vääratuse juures halastamatult. Kaitseliitlased ise on suure valjusega astunud üles igapäevaste vastu, kes ei ole täitnud oma kohuseid või teistviisi on rikkunud organisatsiooni head kuulsust. Distsiplinaarkorras 1927. a. karistati valju noomitusega 43 kaitseliitlast, kohtu kätte anti 11, kellest 2 mõisteti õigeaks, kuid 9 karistati arestiga. Ebarahuldava tegevuse pärast heideti organisatsioonist välja 564 kaitseliitlast. Samuti 1928. aastal heideti välja 443 kaitseliitlast, distsiplinaarkorras karistati 110 ja teenistuskohustest üle astumise pärast anti kohtu kätte 10.

Võttes arvesse organisatsioonist osavõtjate suurt arvu ja ka seda, et kaitseliitlasi, kes elavad laiali, ei saa küllalt valjusti valvata järele, peab tulema otsusele, et sisemine distsipliin kaitseliidu organisatsioonil on kiiduväärne, mis lähedasti seotud seega, et uusi liikmeid võetakse vastu suure ettevaatusega.

Kaitseliidu organisatsiooni ainelised sissetulekud koosnevad riigi eelarvest saadavatest summadest ja kaitseliidu liikmete eneste annetustest ja nende kaudu kogutud abinõudest. Kaitseliidu tarveteks 1927. a. riigi eelarvesse oli võetud 187.670 krooni — summa, mis sarnasele suurele organisatsioonile ei ole kuigi tähtis. Sellele võrdlemisi väikesele summale töid kaitseliitlased annetustena näol lisa küll rahaga, küll riiete, relvade, sadulate jne. näol ligi kolmekordselt, andes oma organisatsioonile väärtusi umbes 507.500 krooni võrra. Käesoleval tegevusaastal, vaatamata suurtele majanduslikkudele raskustele maal, on kaitseliitlased oma rahaga muretsenud 1357 mantlit, 2620 frentsi, 2493 paari pükse, 3884 paari saapaid, 3576 mütsi, 2047 vööd, 357 sadulat ja 6 mootortsükli, kogu-

Läti kaitseliidu Riia 5. rügemendi ülem Tikmanis.

väärtuselt 594.000 latti, kui arvata neid asju intendantuuri hindadega. Peale selle muretses ainelist abi otsekoheselt kaitseliidu tarveteks Riias asuv seltskondlik riigikaitse fond, kes oma töö on laiendanud peamiselt linnadele. Kui rääkida materjaalse abi muretsemisest erateel kaitseliidu tarveteks, siis peab tähendama, et siin on põrgatud laiemas ulatuses seltskonna tagasihoidlikkusele, kuna väga sageli otse need inimesed, kes kõige enam võiksid olla

— Läti kaitseliidu ratsavägi talvistel õppustel.

huvitatud kaitseliidu organisatsiooni arendamisest, on kõige vähem vastutulelikud. Ses suhtes jääb kadestada Soome ja ka Eesti kaitseliitlasi, kuna mõlemate nende põhjamaade kodanikud on õigemini saanud aru oma kohustustest riigi vastu, õigemini hinnanud ka kaitseliidu tegevust. Iga soomlane, kes ei saa tegelikult võtta osa kaitseliidu organisatsioonist, kohustab end vabatahtlikult maksma kaitseliidu heaks selle summa suures, mis ta maksab riigile tulumaksu. Ka meie kaitseliitlaste moraalne jõud ja veel enam nende valmisolek ennast ohverdada riigi ja seltskonna eest väärriks suuremat tähelepanu seltskonnalt, kuna see oleks kohasem ja südamlikum tunnustus kaitseliitlastele nende raske töö eest.

Organisatsioonis on praegu 23.962 kaitseliitlast, kes on jaotatud 19-sse polku 156-e roodu 23-e eskadroni, 53-e pataljoni ja 547 jalaku. Elukutselt on 38 protsenti kaitseliitlasi põlised taluperemehed, 36 protsenti noorperemehed (asunikud) ja 26 prots. maata-mehed.

Juba 1923. aastal valdades kaitseliidu osakondade juures hakati asutama naiskaitseliidu osakondi, et olla abiks kaitseliidu organisatsioonile majandusliku, kultuurilise ja rahvusliku vaate propaganda suhtes. Oma tegevuse alul naiskaitseliitlastel tuli kannatada seltskonna teravat arvustust, kuna paraku väga paljudel oli ekslik arvamine, et naisi tahetakse rakendada riigikaitsetööl. Oma tegevuse ajal naiskaitseliitlased on osanud oma tööga mitte ainult kustutada algusaja ebaarvustust, vaid on ühtlasi võitnud nüüd laialdast seltskonna poolehoidu.

Naiskaitseliidu tegevus on arenenud teatud töö roobastes, mis kindlasti on tõmmatud ette siseministri juhatuskirjadega. Käes nende instruktsioonide järele kujunes naiskaitseliidu töö kolmes sihis: kultuuriline, esimese abi andmine ja majanduslik. Kultuurilisel tööväljal naiskaitseliitlastel koos kaitseliiduga on tähtis osa, kuna pärastõjaajal kultuurielu maal on kaldunud kaugele kõrvale õigest sihist. Kasvatustloomuliste ettekannete asemel pakutakse igasugu panna, ilma valikuta ja suurema ettevalmistuseta. Kui enne sõda oli märgata südamlikku ja hoolsat asjaarmastust seltsides, siis nüüd on andunud pealiskaudsusele. Siin naiskaitseliidul on suur söödis tööväli harida. Asudes hoole ja arukusega töö juure, olles juhitud põhimõttest, et kõik, mis läheb seltskonnale kaitseliidu organisatsiooni poolt, peab olema hea, on naiskaitseliitlastel otse selles suunas läinud korda saavu-

tada silmapaistvaid tulemusi. Veel tähtsam ülesanne, mille kallal ei ole vähem nähtud vaeva, on rahvusliku aate kasvatamine ja levitamine, juhtides tähelepanu, et rahvuslus ei ole moeasi, vaid see peab olema iga kodaniku kohuste esimesel kohal.

Rahvuseluse mõte peab olema see mõte, mis kõiki sihte ja vaateid ühendab üheks ühiseks võitluseks — riigi ja rahva teenimiseks mitte sõnadega ja tühjade lubadustega, vaid jäädava tööga.

Ettevalmistus esimese abi andmiseks on edukalt arenenud viimasel kahel aastal, kus Punane Rist, saades aru naiskaitseliidu aatelistest püüdest, hakkas naiskaitseliidu kursustele saatma oma õpetajaid — arste — ja andis kursusi lõpetanud naiskaitseliitlastele sanitari õigused. Esimese abi andmise kursusi 1927. aastal pandi toime 18, mille edukalt lõpetasid 760 naiskaitseliitlast. Käesoleval 1928./29. aastal on juba korraldatud 24 kursust 1024 osavõtjaga. Esimese abi andmise kursuste siht on valmistada ette naiskaitseliitlasi peamiselt abi andmiseks õnnetuste puhul maal, kus sageli arsti ja kogenud inimese puudumise tõttu õnnetusjuhul võib tabada suurem hävitus. Kursuste kaugem siht on haigemajade teenijaskonna ettevalmistamine sõja juhuks.

Majandusliku tegevuse alal naiskaitseliitlased on peamiselt aineliste abinõude muretsejad kaitseliidule tema sõjaliste tarvete eest hoolitsemisel, korraldades annete korjamist, loteriisid, käsitööde väljaloomist jne.

Naiskaitseliidu töö on kõigis neis mainitud suundades juba endast väärtuslik, kuid mis on eriti kaaluv, see tegevus vahastab kaitseliitlasi kõrvaliste ülesannete täitmisest, andes neile võimalust rohkem teha tegemist kaitseliitlase otsekoheste ülesannetega. Suurt poolehoidu naiskaitseliitlased on seltskonnalt võitnud ka sellega, et nad hoolitsevad langenud sõdurite haudade eest, neid korraldades ja kaunistades. On isegi haudu, kuhu mälestusmärgid on seatud naiskaitseliidu kogutud rahaga.

Vaatamata oma võrdlemisi lühikese ea peale naiskaitseliidust osavõtjate arv on väga kiiresti kasvanud. Praegu on 316 naiskaitseliidu osakonda (kaitseliidu osakondade juures) 5220 osavõtjaga. Iga kuu tuleb neile osakondadele (pulcini) juure uusi liikmeid, seepärast võib veendumusega öelda, et naiskaitseliidu osakonnad lähemal ajal, võrdselt kaitseliidu organisatsioonile, leiavad jäädava tegevusvälja riigikaitsetöös.

Külalistena Lätis.

„Kaitse Kodu'le“ kirjutanud kaitseliidu peastaabi ülem kol.-ltn. J. Maide.

Juba möödunud aasta lõpupäevadel, kui Latvija „Aizsargs'ide“ (nii nimetatakse Latvias omakaitse, s. o. kaitseliidu, organisatsiooni) ülem kol. Tone koos staabiülemä hra Berzins'iga külastas Eesti kaitseliitu, anti Latvija kaitseliidu juhtide poolt edasi sooviavaldus, et kindral Roska võtaks ette lähemas tulevikus sõidu Riiga vastukülaskäiguna „Aizsargs'ide“ perele tutvumiseks nende organisatsiooni ja tööga. Ent kiirelt kadus aeg. Meil endil oli kodus päevakorral rida elulisi küsimusi kaitseliidule, — ja nii sai kavatsed sõit teoks alles ajajärgul 16. — 18. märtsini s. a.

15. märtsi õhtul asub kindral Roska koos staabiülemä kol. Maidega Riia kiirrongile. Öösel tervitab meid Valgas meile saatjaks määratud Läti kaitseliidu pealik. Hommikul oleme juba Riias.

Jaama on meid tervitama ilmunud meie sõjaväe esindaja Riias major Masing ning perekas kogu Läti kaitseliidu ja naiskodukaitse juhtivatest jõududest eesotsas kol. Tonega ja teiste pealikutega. Ka endine Latvija kaitseliidu ülem kol. Bolstein, kellega tükk aega koos töötatud, on meid tulnud tervitama. Vastastikused tutvumised ja lühikesed südamlikud tervitusõnad ning sellele järgnev liikumine päevapiltide ja kinooperaatorite risttule all jaamaesisele, kus rivistatud aukompanii ühes orkestriga, keda tervitab kindral Roska.

Juba esimesest silmapilgust tundub, et meie vastuvõtt lätlaste poolt on tõsiselt südamlik, aga mitte teatud väline viisakusavalduse nõue, mitte silmapetteline väline etikett.

16. märts kulub ära ametlike visiitide peale ja tutvumiseks kaitseliidu staabis Latvija „Aizsargs'ide“ organisatsiooni ja tööga, mille kohta meile kol. Tone, staabiülem hra Berzins ja teised staabi juhtivad jõud andsid põhjaliku ülevaate.

Õhtu saadetakse mööda siseministeeriumi iga-aastaselt traditsioonilisel ballil, mis on korraldatud Riia ohvitseride kasiino avarates ruumides. Siia on kogunenud ka kaitseväge kõrgemad juhid eesotsas hra sõjaministri. Südames ja vestlustes kaitseväge ja kaitseliidu juhtide vahel leitakse ühine meel ja keel. Ei saa arugi, kuidas jõuab kätte hiline aeg, mis meid paratamatult lahutab, sest järgmisel päeval seisab ees pikem väljasõit Miitavisse.

17. märtsil on sõit autos koos kol. Tone'ga ja hra Berzins'iga Miitavisse. Sõidu eesmärk — tutvumine ratsakaitseliitlaste väliõppusega ja osavõtt Miitavi naiskodukaitse (aizsardzu organizacija) osakonna asutamisest ning nende vannutamisest.

Vaatamata kevadisele lume lagunemise ajale, kus meie teed muutuvad põhjatumaks, kaob kiirelt Riia-Miitavi vahe, sõidame ju mööda eeskujulikku kiviteed, mis paiguti päris lumeta, kuiv ja isegi tolmab.

Juba paistavad linna siluetid. Möödudes kuulsast ajaloolisest Miitavi lossist ja pargist jõuame avarale linna platsile, kus rivistatud Miitavi maakonna kaitseliidu (Latvias puudub kaitseliit linnades) eskadron ühes ratsaorkestriga. Tervitused, kõned, vaimustavad vastastikused elagu-hüüded ja sellele järgnev paraadimars!

Läti kaitseliidu aukompanii tervitab Eesti külalisi.

Riiga saabumisel. Kindral Roska tervitab aukompaniid Riia jaama esisel.

Esimene mulje Latvija kaitseliidu ratsaüksusest — kõik erandita mundris, mehed väga hästi distsiplineeritud, ratsanikud istuvad sadulas kindlasti. Eriti meeldiv oli ratsaorkester ja tõsiselt tuleb kriipsutada alla asjaolu, et kõik mehed ja isegi veel maakaitseliitlased on mundris! — Tahaks ka meil näha sarnast üksust ühtlases vormiriietuses. Igatahes väärib lätlaste eeskujule sellel alal meil tõsiselt järeletegijaid.

Järgneb eskadroni taktikaline õppus Miitavi ja Riia vahel kivitee piirkonnas, kus kaitseliidu eskadron peab Riia poolt katma Miitavi linna seni, kuni jõuavad kohale oma peajõud.

Üldmulje õppustest on väga hea! Praegused taktikalised vaated Läti kaitseliidus on omandatud tõsiselt, õppustel puudus lodevus, paistis silma, et iga mees oli südamega asja juures ja püüdis võimalikult tegutseda sõjalises olukorras.

Käskude ja korralduste andmine oli eeskujulik ning täitmise kõigiti asjalik, vaatamata porisele aastaajale.

Üldist pilti tõstis märksa veel ühtlane vorm, — ja nii jäi mulje, et siin on tegemist nagu täiesti korraliku kaitsevägeüksuse väliõppusega.

Kaitseliidu ratsaüksuste organiseerimist Latvias on tõsiselt võetud ja selle suure ning hädatarvilise töö läbiviimiseks on kaitseväge diviiside juures ametis alaliselt erilised ohvitserid, kellel otsekoheks ülesandeks on kaitseliidus ratsaüksuste korraldamine ning nende väljaõpetamine. Tuleks ka selles suunas ratsa- ja suurtükivägeüksuste organiseerimist meil võtta enam südamesse. Latvias valitseb igatahes äärmiselt tihe koostöö kaitseväge ja kaitseliidu vahel.

Õhtul oli kohalikus teatrimajas naiskodukaitse osakonna asutamise ja naiste pühaliku töötuse andmise puhul pidulik aktus ühes propagandakõnedega ja ajakohase näitemänguga.

Siin väärib märkimist, et:

1) terve pidu kava ja isegi näitemäng (osa tegelasi

oli kaitseliidu vormis) oli põimitud läbi kaitseliidu mõttega; 2) kõnelejatena ja tervitajatena esines peale kaitseliidu juhtide ja propagandategelaste veel terve rida rahvasaadikuid, seimi liikmeid. Igatahes olevat Latvias olukord sarnane, et rahvasaadikud kipuvad igal võimalikul juhul kaitseliidu aktustele või teistele pidulikkudele koosviibimistele või lihtsalt kaitseliidu õp-

Läti kaitseliitlaste tüüpe.

pustele ja harlikkudele kogunemistele; 3) kõik naised pühaliku töötuse andmise ajal olid vormiriietuses.

18. märtsil — väljasõit Segevolti Läti kaitseliidu ülema, staabiülema, Riia rügemendi ülema ja peastaabi õppepealiku saatel.

Segevoldis oli korraldatud sõjaliste teadmiste värskendamise kursus 5. Riia rügemendi II pataljoni noorematele pealikele (kompanii-, rühma- ja jaoulemad). Kursustest võttis osa 44 pealikut. Õppeainena oli käsitamisel parajasti sõjaline mäng pataljoni piirides.

Tähelepanu väärub asjaolu, et kursustel juhtivate jõududena toimusid kaitsevääst komandeeritud kaks kõrgema sõjalise haridusega ohvitseri, mis jällegi tõendab Latvijast kaitseväge ja kaitseliidu vahel valitsevat tihedat koostööd. Pealikud-kursuslased iseenesest on enamasti kõik vabade sõja veteraanid, paljudel rinnas Karu-
tapjate ordu märk, ühel isegi Eesti vabadusrist.

Üldine mulje — üksuste juhtimine on täiesti kindlates kätes ja pealike teadmiste värskendamiseks tehakse tõsist tööd, mis ka kaitseväge poolt leiab väärilist hindamist ja kaasabi.

Tagasisõidul tutvusime Riias naiskodukaitse tööga. Latvijast on praegu korraldamisel üleriiklik kaitseliidu loterii ja selleks keeb üle kogu maa asjakäsitööde valmistamine, mis naisosakondade vahel on ära jaotatud. Kokku tullakse vastavalt kohalistele oludele kas igal nädalal kord või sagedamini. Oma ruumid (nii erilised staabi- kui ka tööruumid) puuduvad naistel täielikult. Tööd tehakse ning kogunetakse

kokku erakorterites. Käsitöid oli juba palju valmistatud. Töötati rõõmuga! Jäi arusaamine, et naised teevad tõsist tööd ja töötamise tingimused on neil hoopis raskemad kui meil.

Aeg kaob kiirelt! Suure rutuga jõuame veel jaama. Siia on kogunenud jällegi suur hulk kaitseliidu ja naiskodukaitse tegelasi. Viimased käepigistused jälle nägemiseks, rong liigub ja lehvitavad käed ning inimsiluetid kaovad pimedusse!

Raske on sõnades avaldada meile osaks saanud kaunist vastuvõttu, kuid lühidalt öeldes siin oli südamest ja tõsisest tahtest teatud kõik, et meid põhjalikult tutvustada Latviast seltskonna omakaitse organisatsiooniga ja tema tööga ning süvendada sõprusdemeid Latviast ja Eesti kaitseliitide vahel.

Äärmine vastutulelikkus ja sõbralikkus valitses nii Latviast kaitseliidu kui ka kaitseväge kõrgemate juhtide peres meie vastu.

Kokkuvõtteks väärivad erilist tähelepanu Latviast omakaitse organisatsioonis:

1) propaganda korraldamise küsimus ja nende häälekandja levitamise kord ning

2) malevlaste vormiriiete muretsemise viis, sest umbes 70—80% Läti kaitseliitlastest on vormis ja riigi poolt ei saa nad isegi toetust võõrihma muretsemiseks.

Sellest aga edaspidi järgmistes „Kaitse Kodu!“ numbrites.

J. Maide.

Segevold — Liivimaa Šveits.

Läti kaunima paiga ilu ja ajalugu.

Mõne aja eest viibisid meie kaitseliidu ülem kindr.-major J. Roska ja peastaabi ülem kol.-lt. J. Maide ühes abikaasadega külas Läti kaitseliidu juures, kus neid ülilähkesti vastu võeti ja Läti kaitseliidu eluoluga tutvustati. Muu hulgas külastasid nad ka „Liivimaa Šveitsi“ ja ajalooliselt kuulsat Segevoldi, kus töötas parajasti kaitseliidu lendkool. Mulje sellest reisist on jäänud meie juhtidel võrdlematu hea ja „Liivimaa Šveitsi“ maastikuline ilu vajutanud nende mälestusse kustumatu mulje, mispärast oma lugejaskonnale siinkohal ka oma poolt püüame selle kauni maa-ala kohta pakkuda lühikest ülevaadet.

Ei taevani ulatuvaid kaljusid, ei järsult allalangevaid, kohisevaid koski ega midagi suurepäraseid ja tõsist-romantilist ei leidu n. n. „Liivimaa Šveitsis“, ent siiski on ta üheks ilusamaist ja kaunimaist piirkonnast meie naaberriigis Lätis. Eriti luulerikas on selle maa-ala südamest läbi voolava Koiva jõe org, kuhu loodus näib olevat kokku kuhjanud kogu oma ilu.

Võib olla, et mõne ränduri mälestus Saksamaast, kus Elbe jõgi ülalpoolt Dresdeni murrab läbi liivakivi mäeahela ning mis kannab „Saksimaa Šveitsi“ nime, on Koiva jõe orule ja Treydeni, Kremoni ja Segevoldi ümbruskonnale annud ta nime „Liivimaa Šveits“. Kuid

see nimi ei näi olevat väga vana. Üks vanemaist juhtidest läbi selle maa-ala, 1804. a. ilmunud Truharti „Reisegefähre“ (reisiseltsiline), ei tunne veel seda nime ja sõdib ägedasti Šveitsi ja Itaalia maastikuga võrdlemise vastu, kuna jällegi teised, nagu Baltimere kallastelt pärit olev luuletaja Karl Gross „Itaalia Šveitsis“ olles ühtelugu meele peab tuletama oma kodumaad. Ka 1812., 1814. ja 1818. aastatel ilmunud selle piirkonna kirjeldustes ei leidu veel seda nime. Alles möödunud sajandi kahekümnendates aastates näib ta saanud olevat oma nime. Tänapäev on ta aga juba saanud kõigile nii omaseks, et teda pea teisiti ei kutsutagi.

Liivimaa Šveits ei ole oma kõrguse poolest mitte just kõige kõrgem piirkond endises Liivimaa kubermangus. Lõuna-Eestis tõuseb maapind Otepää ümbruskonnas kauni Pühajärvega ja Munamäe (1044 jalga kõrge) ümbruskond palju kõrgemale. Ka maa-ala Koiva ja Väina jõgede vahel on oma Gaisingkalnsi mäega (1032 jalga) hulga kõrgem. Siit langeb maapind kord tugevamini, kord aeglasemalt, kaldudes loodepoole alla Koivajõe pahema kaldani, mille parema kaldani ulatub Lemsalu kõrgustik oma kuulsa, vanadele paganlastele lätlastele püha Sinimäega (426 jalga), mida võib nii

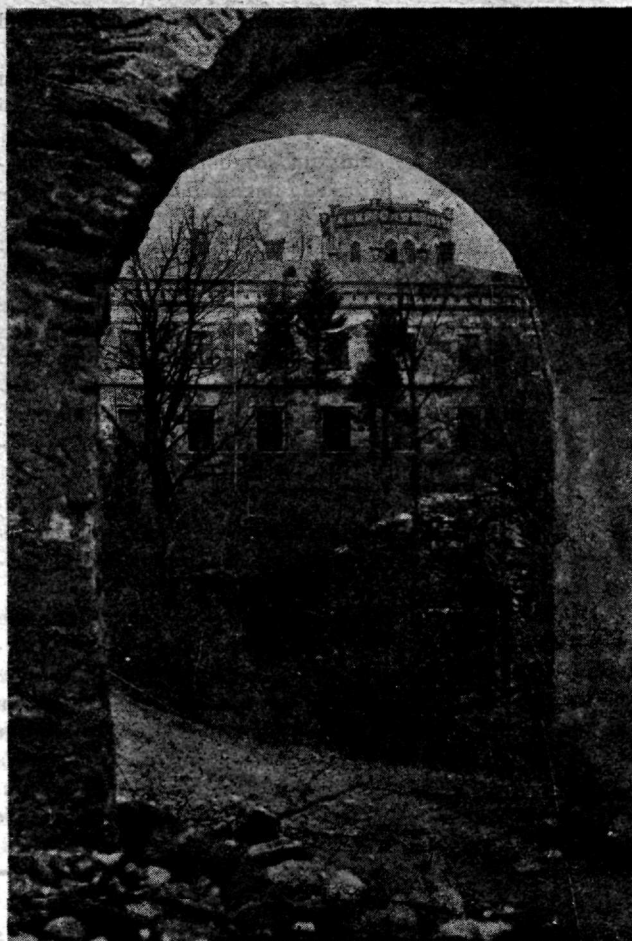
Treydenist kui ka Võnnust silmata läbi sinetava õhu. Just siin, Kremoni ja Võnnu vahel lähenevad mõlemad need kõrgemad maa-alad tihedalt üksteisele. Nad puutuksid kokku, kui Koiva jõgi ei oleks mõlema vahele uhtunud oma sügava sängi ja seda mõõtmatute aegade kestes süvendanud ikka tugevamini. Nüüd moodustab ühe kõrgemaa veer paremat (297 jalga kõrget) ja teise oma vasakut (319 jalga kõrget) vingerdades oma jõesängis lookleva Koiva jõe oru kallast. Ja see just annabki sellele ümbruskonnale, kaunile „Liivimaa Šveitsile“, ta maastikulise kogumulje ja ilmeka iseloomu.

Koiva jõgi, endine Liivimaa südame soon, saab alguse 666 jala kõrgusel Pebalgi läheduses asuvast Allokste järvest. Arvurikkad ojakesed toidavad teda edasivoolamisel oma vetega. Oma põhjapoolsemas osas läheneb ta õige tunduvalt Emajõe ülemisele voolule. Kitsas kõrgem joon vaid lahutab neid üksteisest. See iseloomult nii erinevate jõgede lähedane naabus on olnud aluseks sellele ilusale muinasjutule, mis nii tabavalt ja lõbusalt iseloomustab laiska Emajõe ja kiiresti karglevat Koiva jõge. Umbes Volmari kohal on Koiva jõgi etteastuvate kõrgustikkude läbi sunnitud muutma oma suunda edela sihis. Jõesäng muutub ikka kitsamaks ja kaldad kõrgemaks. Ta on oma jooksus lähenenud oma allikale 35 kilomeetrini õhujoones, kuigi ta veepind sellest nüüd asub tervelt 600 jala võrra sügavamal. Ning nüüd muutub jõeorg ikka kaunimaks. Vasakult suubuvad temasse Ammati ja varsti selle järele Lihgati jõed, kes kõrgete liivakivist kaljude vahel on loogelnud temani läbi ilusate orgude. Nüüd voolab Koiva jõgi Nurmisolt mööda, jättes Treydeni ja Kremoni paremale ning Segevoldi vasakule kaldale. See ümbruskond oma metsaga kaetud kuristikkuude ja kaljuseintega moodustab kaunima osa kogu jõevoolust. Vähe allpool Kronenbergi astuvad kõrgustikud ikka kaugemale tagasi ja Koiva jõgi suubub pärast oma 250-kilomeetrilist teekonda Väina jõesuu läheduses Riia lahte.

Koiva jõgi kuulub Lätimaa suuremate jõgede hulka. Varem näib ta laevasõiduks palju kõlbulisem olnud olevat kui nüüd, kus õieti vaid veel kevadise kõrge vee ajal suuri puuparvesid allajõe juhtida võib. Teab ju Läti Hendrik meile jutustada, et 13. sajangu alul sõjakad saarlased tervete, võrdlemisi suurtest sõidukitest koosnevate laevastikkudega on sõitnud Koiva jõge mööda üles kuni Treydenini ja veelgi kaugemale.

Koiva on ka väga ajalooline jõgi. Tema kallastel on leidnud aset ka tähtis osa meie Baltimaade ajaloolistest sündmustest. Ning just ju maastikuliselt kaunimates paikades võib vaevast astuda sammu, ilma et meie ees ei muutuks uuesti elavaks ta kirju minevik.

Enne sakslaste tulekut asus selles piirkonnas põhjapool Väina jõge meie sugurahvas — liivlased. Liivlaste maa-ala jagunes nelja ossa: Väina — liivlaste piirkond, Toreida (Taara aed), Metsepole (Metsapoolne) ja Idumaea (Idamaa), s. o. umbes praegune Roop'i kihelkond, kus liivlaste kõrval elasid ka juba lätlased. Väina liivlastest põhja poole, neist

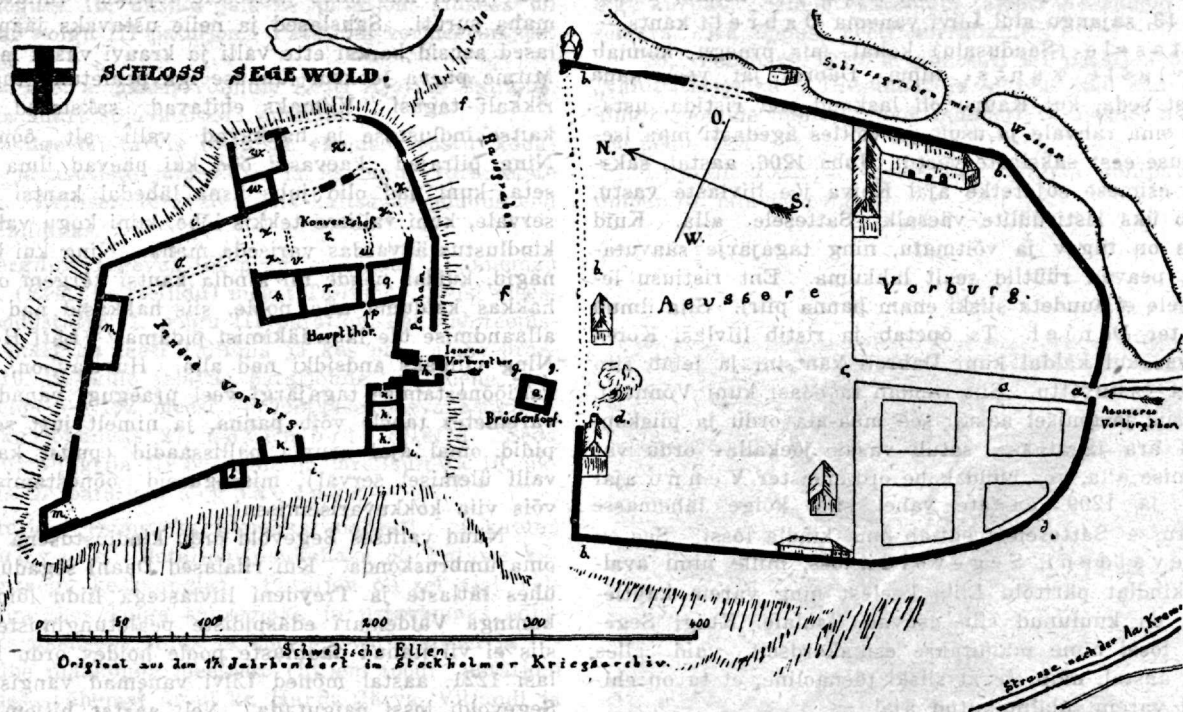

Segevoldi loss vanade müüride vahelt vaadatuna.

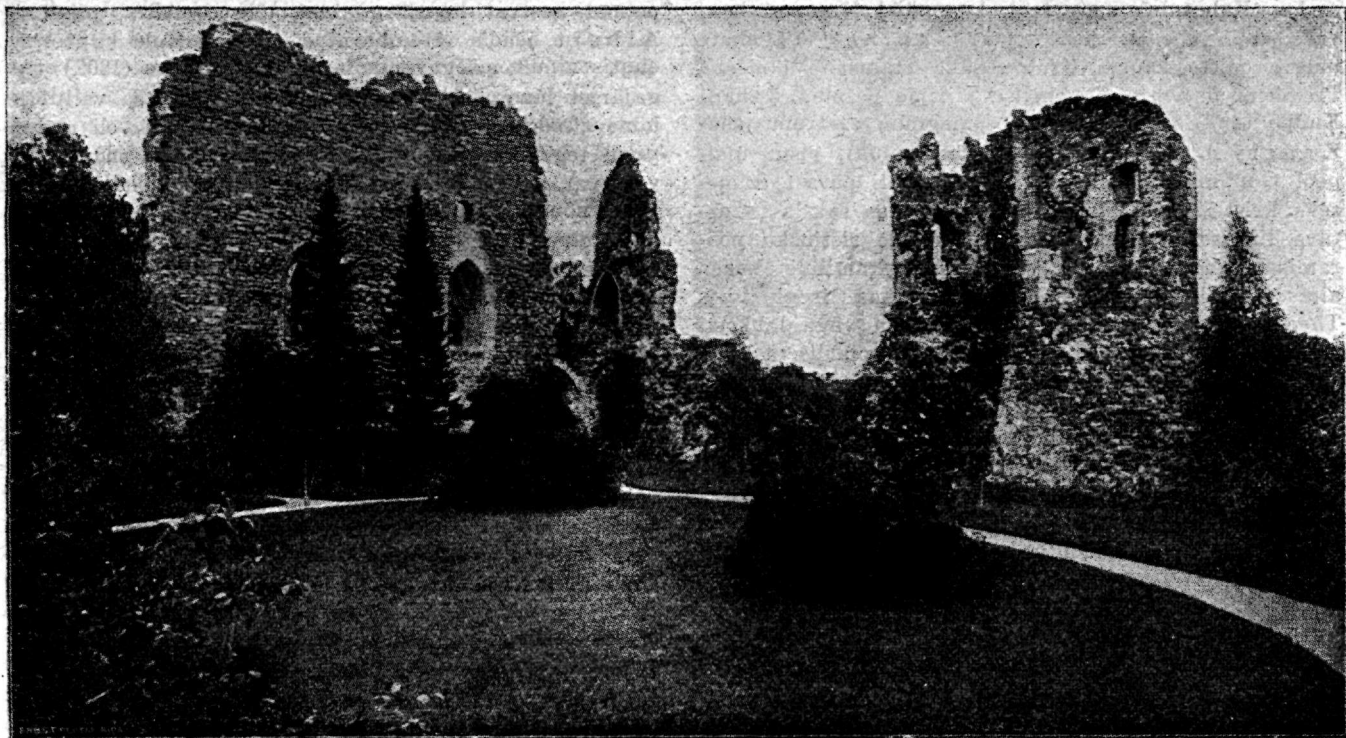
lahutatud suurte metsadega, asus mõlemal pool Koivat Toreida maakond, mille tähtsam kants asus praeguse Treydeni juures. Sellesse kuulusid nüüdsed Kremoni, Treydeni, Segevoldi ja Peetri kihelkonnad. Toreida liivlased elasid samuti kui nende naabridki kindlates kantsides asuvate oma soost maavanemate või vürstide valitsemise juhtimisel. Juba esimene ristiusu levitaja Baltimail ja Liivimaa piiskop Meinhardt (1184—1196) saatis nende juure oma munga Theodorichi, et ta neid pööraks ristiusku. See oli Treydeni lähedal, kus toreidalased tahtsid teda tuua ohvriks oma jumalatele, nagu jutustab Läti Hendrik. „Rahvas kogutakse kokku, jumalate tahtmine tehakse kindlaks, viskeoda asetatakse maha, hobune sammub edasi, tõstab elule määratud jala Jumala tahtmisel enne. Vend palvetab suuga, käega jagab ta õnnistust. Tark väidab, kristlaste jumal istub hobuse seljas ja juhib hobuse jalga, et ta tõstaks selle (mis annab elu), ning sellepärast tuleb hobuse selg üle pühkida, et see jumal sealt maha kukuks. Kui siis see oli tehtud ning hobune nagu ennegi tõstis elujala, jäeti vend Theodorich ellu“. Sealt rändas ta põhjapoolse eestlaste juure. Ka eestlased ähvardasid teda surmata, ta pöörab tagasi Koiva kallastele ja leiab kaitset toreidlaste vanema Kaupo juures, kelle kants Kubbe-

sele (Kubusalu) asus seal, kus nüüd Kremoni lossi varemete lähedal asub Pils-kalns (Paganate mägi), mitte kaugel Grahve-Sake talust Vikmeste, Treydeni ja Kremoni vahelise piirijõe paremal kaldal; Kaupo teine suur kants, „magnum castrum“ asus Kaarli mäel (Karlsberg, Rattukalus), pisut ülalpool Gutmanni koopast. Kaupo oli pärast esimeseks kristlikuks liivlaste vanemaks, kes sakslaste ustava liitlasena palju oma suguvendade ristiisku pööramisele, õieti nende iseseisvuse hävitamisele kaasa aitas. Ta laskis end ristida, ta matkas isegi ühes Theodorichiga Rooma, kus paavst teda väga lahkesti vastu võttis. Jõudes tagasi kodumaale, püüdis ta kõiki oma kaasmaalasi, kellede hulgas tal kahtlemata oli kaunis suur mõju, ristiisu vastuvõtmisele meelitada. See ei läinud tal aga täiel määral korda ja suur osa liivlasi, eesotsas väga lugupeetud vanema Dabreliga, jäi ustavaks oma senistele usukommetele ja vabadusele. Nüüd tõmbas Kaupo ühes sakslastega mõõga oma suguvendade vastu, jah, kohe esimesel retkel sellesse piirkonda (1206. aastal) oli ta oma eesmärgi saavutamiseks sunnitud väevõimuga võtma ja maha põletama iseoma kantsi Kubbesele. — Milline ajaloo traagika ilmneb ometi selles sündmuses! Samal ajal ehitati siis ka juba ristitud liivlaste vogtikis määratud preester Alobrandi poolt sinna ümbruskonda esimene kristlik kirik, Kremoni kirik. Nõnda juhivad siis sakslaste kolonisatsioonipüüete esimesed sammud siia Koiva jõe kallastele. Ent Meinhardil

polnud kehtvat tagajärge oma tööst. Alles piiskop Albert jõudis ettemääratud sihile. Kuid ka tema suutis ainult mõõgavendade ordu asutamise (1202) tagajärjel luua endale kindlat seljatuge. Maa vallutamine sündis relvaga käes. Ning selles töös oli ordul palju tegemist. Loomulik oli, et ta nõudis endale ka vastavat tasu. Piiskop Albertil polnud küllalt võimu seda nõudmist tagasi lükata. 1207. aastal annab ta ühe kolmandiku kogu võidetud maa-alast ordule. Jaotamine sündis nõnda, et maa-alad Koiva jõe vasakul kaldal said mõõgavendadele ja maa-alad paremal kaldal piiskopile. See jaotus jäi maksvaks ka siis, kui 1237. aastal mõõgavendade ordu lahutati Saksa ordust, ning kestis vahetpidamata kuni Orduriigi hävinemiseni 1562. aastal. Kogu selle aja oli Koiva jõgi siin piiriks ordu ja piiskopi (1251. aastast alates Riia peapiiskopi) maade vahel. Kui Liivimaa siis Poola valitsemise alla sattus, jäi Koiva jõgi teatud määral ka edaspidi piirijõeks. Kui peapiiskopi maad Poola valitsuse poolt riigi omaks tunnistati (1566. a.), jagati kogu maa nelja maakonda: Riia, Dünaburgi, Treydeni ja Võnnu; pärast jagati ta kolmeks: Võnnu ja Segevoldi piirkonnad kuulusid Võnnu palatinaati, Kremoni ja Treydoni piirkonnad Pärnu palatinaati. Alles Rootsi valitsuse ajal jagati see maa nendesse maakondadesse, mis ka praegu alles püsivad: nüüd kuuluvad Võnnu Võnnu maakonda ning Segevold, Treyden ja Kremon Riia-Volmari maakonda.

Väliline, lõunas asuv eeskindlus oma ringmüüriaga (b,b) on kaks korda nii suur kui sisemine (t,i) ühes ordu konvendi ehitusega (w, s, q, x). Mõlemaid eeskindlusi lahutab sügav kraav (f, f), millele oli müüritud tõstesilla torn (e). Sisemise eeskindluse lõunapoolne värat (h) on osalt uuendatud, idapool asuv konvendi ehitus peaväratiga (p), millele toetus osa konvendi ehituste lääneosas asuvast lossikabelist, on osalt välja kaevatud. Munakiviõega prügitatud konvendi hoovis (t) leidub veel hulk müürijäänuseid. Uus härrastemaja, mille ehitas vürstinna Krapotkina, sünd. krahvinna von der Borch, asub välimises eeskindluses kohal, kus enne seisis üks hoone (d).

Segevoldi orduaegse lossi varemed.

Nüüdse Treydeni vastas, Koiva jõe vasakul kaldal asus 13. sajangu alul Liivi vanema Dabreli kants — *Sattosolo* (*Saadusalu*) kohal, mis praegu kannab Liivlaste kantsi nime. Dabrel jäi veel kaua pärast seda, kui Kaupo oli lasknud end ristida, ustavaks oma rahvale ja usule ja võitles ägedasti maa iseseisvuse eest sakslaste vastu. Juba 1206. aastal, sakslaste esimese sõjaretke ajal Koiva jõe liivlaste vastu, ilmub üks ristirüülike väesalk Sattesele alla. Kuid kants on tugev ja võitmatu, ning tagajärje saavutamata peavad rüütlid sealt lahkuma. Ent ristiusu levimisele ei suudeta siiski enam panna piiri. Siia ilmub preester Daniel. Ta õpetab ja ristib liivlasi Koiva jõe vasakul kaldal kuni Dabreli kantsini ja leiab siin lahket vastuvõttu. Siit rändab ta edasi kuni Vönnuni. Kui siis järgmisel aastal see maa-ala ordu ja piiskopi vahel ära jagatakse, satub vasak jõekallas ordu valitsemise alla, kes nüüd kohe ordumeister Venno ajal 1207. ja 1209. aastate vahel siia, kõige lähemasse naabruses Satteselest ehitab oma kindla lossi. See on Sigevaldeni, Segevoldi, loss, mille nimi avaldab kindlat päritolu Liivi keelest ning varem kahtlemata on kuulunud siin asuvale asulale. Kuigi Segevoldi lossi nime mainitakse esmakordselt vaid alles 1224. aastal, näib olevat siiski tõenäoline, et ta on ehitatud varem, ülalmainitud ajal.

Sest ajast saadik näib vanem Dabrel sunnitud olevat ülivõimule alistuma. Me näeme teda 1210. aastal osa võtmast sõjaretkest, mille sakslased ühes Kaupoga võtsid ette eestlaste vastu. Kui ta aga 1211. aastal katku kätte oli surnud, algas 1212. a. siinsete liivlaste hulgas vägev liikumine sakslaste ja ristiusu vastu, mis alles Sattesele lõpliku vallutamisega maha suruti.

Sakslased ja neile ustavaks jäänud liivlased asusid kantsi ette valli ja kraavi vastu laagrisse. Mitme päeva jooksul lüüakse iga pealetung tagajärjekalt tagasi. Viimaks ehitavad sakslased endale kaitsekindlustuse ja hakkavad valli alt õonestama. Ning piirajad „kaevasid ööd kui päevad ilma puhkusega, kuni nad olid juba üsna lähedal kantsi ülemale servale, kuni vallisse tekkis lõhe, kuni kogu vallil asuv kindlustus ähvardas variseda maha. Ning kui liivlased nägid, kuidas nende nii kindla kantsi kõrgem osa juba hakkas kalduma alla poole, siis hakkasid nad tõsiselt allaandmise üle läbirääkimisi pidama.“ (Läti Hendrik.) Ning viimaks andsidki nad alla. Huvitav on, et selle valliõonestamise tagajärgi veel praegugi vanades valli varemetes tähele võib panna, ja nimelt just seal, kus pidid omal ajal asuma pallissaadid (puust kaitsesein valli ülemisel serval), missuguseid õonestamise teel võis viia kokkuvarisemiseni.

Nüüd valitses Segevoldi ordu kindlustusena üksinda oma ümbruskonda. Kui riialased Daani segaduste ajal ühes lätlaste ja Treydeni liivlastega liidu löid Daani kuninga Valdemari edaspidiste pealetungimiste vastu, siis ei viivitanud daanlaste poole hoidev ordu kaua ja lasi 1221. aastal mõned Liivi vanemad vangistada ja Segevoldi lossi paigutada. Neli aastat hiljem (1225) viibis paavsti legaat Modena Vilhelm oma tähtsal reisirajal läbi Liivimaa Segevoldi lossis. Siis asutas ta ka Segevoldi kiriku ja kihelkonna.

Segevold oli esimene loss, mille ehitasid mõõgavennad väljaspool Riijat. Ta oli ühtlasi ka ordukonvendiks sisse seatud. Juba 1234. aastal mainitakse üht

magistrit Albertus von Segeveldi. Mõõgavendade magister oli aga nähtavasti sama, mida Saksa ordu nimetati komtuuriks ning kellele allusid teised orduvennad ja lossid teatud piirkonnas. Kuni 1432. aastani oli Segeveld ordu komtuuri asukohaks. Siis määrati ta asupaigaks maamarssalile, kes juhtis orduvendi sõja puhul.

Pärast orduvalitsuse lõppu langes Segeveld 1562. a. Poola ülemvõimu alla. Ta muutus staarosti asukohaks. Poola-Vene sõja ajal sai ka tema sõjakoleduki tunda. 1601. a. kevadel vallutas siis Rootsi väeülem Heinrich Liven (kas Kaupo järeltulija?) Segeveldi, mis aga hiljem, kui Südermannlandi hertsog Kaarel Liivimaalt välja tõrjuti, jälle poolakate kätte langes. Sõda oli hävitanud palju. 1613. aastal oli kirik varemetes, lossi juure kuuluvast 80 talust olid üle poole elanikkudeta, lossi ümber kujunevasse alevikku vaid veel 5 perekonda järele jäänud. Alles pärast Riia vallutamist 1621. aastal langes ka Segeveld jälle uuesti Rootsi valitsemise alla. Lossi lään renditi kuningas Gustav Adolphi poolt Rootsi väepealikule

Jakob de la Gardie'le, kes ajuti ka Segeveldis viibis. Ent juba 1625. a. kinkis Gustav Adolf lossi riigikantslerile Gabriel Oxenstierna'le. Kauakestnud Rootsi-Poola sõja ajad ei jätnud ka Segeveldile oma pitsatit vajutamata. Igatahes on teada, et 1628. aastal mõisa ja selle majapidamine oli hävitatud. Tõenäolisena näib, et ka lossi hävitamine kuulub samasse aega, kui ta mitte juba varem Ivan Julma poolt polnud hävitatud. Ka 1635. aastal, Poola väejuhi vürst Radzivilli sõjaretke ajal sai Segeveld tublisti kannatada. Segeveld kuulus Oxenstiernade perekonnale kuni mõisate reduktsioonini, mil ta langes uuesti riigi kätte. Riigi omanduseks jäi ta ka Vene valitsuse ajal, kuni keisrinna Anna ta 1737. aastal kinkis kindralfeld-marssalile krahv Lacy'le. Sest ajast saadik kuulus ta eraomandusena krahvlikele perekondadele Lacy, siis Brovne, siis Bosch, viimaks vürstinna Krapotkina'le ja on nüüd Läti saimi poolt uuesti riigistatud. Segeveldi lossi on Läti valitsus annud oma kirjanikkudele ja ajakirjanikkudele tarvitamiseks, kes sellesse on asutanud oma puhkekodu.

10. jalaväe pataljon 10-aastane.

Tallinn annetas pataljonile lipu.

Praeguse 10. üksiku jalaväe pataljoni aluseks oli 1. jalaväe polgu III pataljon. Pataljoni vormeerimisest kuuleme:

Kui 1918. a. pääsis võimule Eesti Ajutine Valitsus, tundis ta suurt sõjaväeosade puudust.

Sõjaväge oli tarvis võitlusse vaenlase vastu, kodanikkude ja asutiste julgeoleku ja igasugu varanduste kaitseks. Eriliselt teravalt andis kaitseväge puudus end tunda Tallinnas.

Energiline tegevus tõi peagi mitusada Läänemaa E. K. L. (Eesti kaitseliidu) meest Tallinna. Neist meestest moodustatigi 1. polgu III pataljon, kes vahiteenistuse eesmärgiga jäeti Tallinna ja kes pani aluse praegusele 10. üksikule jalaväe pataljonile. Esimene suurem ešelon — 192 meest — loetakse päevakäsuga 1. jal. polgu jõudnuks 27. novembril 1918. a. Seda päeva tuleb lugeda III pataljoni ja järelkult ka 10. üksiku jalaväe pataljoni algpäevaks.

Pataljoni esimeseks ülemaks määrati al.-kapten O. Raudvere. Pataljoni asukohaks oli Patarei kasarm (praegu keskvangla). Pataljon oli sel ajal Tallinnas igatahes kõige suuremaks ja ustavamaks sõjaväeliseks üksuseks, kuna ta koosnes väljavallitud ja liitunud ühe maakonna meestest (hiljem toodi pataljoni teenistusse vähemal arvul ka Harju, Järva, Viljandi ja teiste maakondade mehi) ja, mis peaasi, pataljonis ei puudunud relvad ja isegi kuulipilduja, mis tolleaegses olukorras oli suureks harulduseks.

Teenistus pataljonis ei olnud kerge. Kohuseid tuli vahipostidel kanda iga 24 tunni järele 24 tundi vahe- tult, mis oli viletsate jalanõude ja riidevarustuse juures

õige kurnav. Sellele vaatamata täideti ülesandeid nuri- semata. Ka õppusi peeti korralikult.

25. veebruaril 1919. a. nimetati III pataljon ümber „vahipataljoniks“. Ülesanded ja alluvus jäid endisteks, ainult roodude numeratsioon muudeti, 9. asemel hakkas see peale 1-st.

1. juulil 1922. a. vormeeriti Tallinna vahipataljon ümber 10. jalaväe polguks.

... Eestimaa mu hülid
Sul pühendan kõik püüd ...

Riigivanem A. Rei annab lipu üle 10. üksikule jalaväe pataljonile.

1. oktoobril 1928. a. likvideeriti 10. jalaväe rügement ja endised rügemendi pataljonid muutusid täitsa iseseisvateks üksusteks. III pataljon päris rügemendi numברי ja nimetati 10. üksikuks jalaväe pataljoniks. Pataljoni ülemaks nimetati kolonel-leitnant E. R ü ü t e l.

Iseseisvana pataljon suure tõsiduse ja püüdmisega jätkab oma kindlat igapäevast tööd.

10. üksik jalaväe pataljon omab meie iseseisvate väeüksuste reas kõige suurema numברי. On aga eksitus sellest järeldada, nagu oleks pataljon üks meie noorematest vormatsioonidest. Nagu nägime, on pataljonil pikk ja auväärne iga seljataga ja ta on üks meie vanematest väeosadest, kelle minevik ulatub saatusrikkasse 1918. aastasse, mil rajati iseseisva Eesti alusmüürid.

Sel väeosal on seljataga omapärane, teistest üksustest täitsa erinev minevik. Ta on elanud üle rohkem ümbervormeerimisi kui ükski teine meie väeosa. Sealjuures on ta aga kogu aeg jäänud meie pealinna, Tallinna, garnisoni.

Veel äärmiselt huvitav ajalooline ühtelangevus. Tallinna linnavalitsus annetas 26. märtsil Raekojaplatsil 10. jalaväe rügemendile (10. üksikule pataljonile) lipu. Seda tähtpäeva motiveerib linnavalitsus järgmiselt:

„...26. märtsi on linnavalitsus valinud üleandmise päevaks, kuna see on linna püha. 1571. aastal lahkusid sel päeval Tallinna alt Juhan Julma ja hertsog Magnuse sõjaväeosad peale seda, kui nad 8 kuud olid tagajärjeta linna piiranud. Tänu täheks otsustas linna raat seda päeva igavesti pühitseda. Vene ajal ei saadud seda teha, kuid Eesti iseseisvuse ajal on seda päeva jälle meeles peetud. Tallinna kodanikkude ja sõjaväeosade, milledes oli palju eestlasi, visa vastupanek hoidis ära Eesti sattumist Vene võimu alla ja ainult vallutajate tagasitõrjumine võimaldas pärastise Rootsi aja. Seega on see päev kangelaste ja nende tegude mälestuspäev. Seepärast tahaksime meie praegustele kodumaa kaitsjatele sel kangelaste mälestuspäeval üle anda nende väeosa lipu.“

26. märtsil 1571 tõrjuti Tallinna alt minema Juhan Julma sõjaväed ja sellest võtsid osa ka Eesti sõjaväelased. Ümmarguselt 350 aastat hiljem, 26. märtsil 1917. a., peeti aga Tallinnas „Grand Marina“ kinosaalides esimeste Eesti sõjaväelaste koosolekut Eesti rahvusväeosade asutamiseks, millele kohe järgnes ka meie Eesti esimeste väeosade asutamine.

Nii pataljoni 10. aastapäeva pühitsemise ja lipuannetamise tähtpäeva valik on õnnestunud ja tahaks nagu omada sümboolse tähenduse.

Oma suurpäeval, 26. märtsil, võis 10. üksik jalaväe pataljon täie rahuldustundega vaadata tagasi möödunud päevade püsivale ja tagajärjerikkale tegevusele, et raugemata innuga ning töötahtega astuda vastu tulevikule.

Kohaliku omavalitsusega ja seltskonnaga on 10. üksikul jalaväe pataljonil ja ta eelkäijail alati olnud hea ja sobiv vahekord, mille parimaks tõendiseks lipu annetamine.

Marssal Foch †

Mees, kes võitis kolmel korral maailmasõja.

Marssal Foch †

Marssal Foch on surnud... Mees, kes võitis maailmasõja — see mees on varisenud peale oma suurt elutööd manalasse. Kuigi ta oli lahinguväljadel võitnud lugematuid vaenlasi, ei suutnud ta viimaks enam paremida viimase vaenlase — surma — otsustavat lööki. Ja ta langes surma vikati all, nagu langeb tubli sõdur.

Foch on mees, kes võitis kolmel korral maailma ajaloo suurima sõja. Ta võitis ta septembrikuus 1914. a. Saint-Gond'i soodes, kus kõike oma alla matta tahtev voog teda Marne'i ääres tabas. Ja see oli just tema, kes vägevas heitluses isamaa saatuse pärast pidi kandma kõige suuremat koormat. Ja kuigi ta ehk pole saatnud oma ülemjuhatajale telegrammi, millest kõneleb legend: „Mind surutakse paremalt tiivalt, mind rõhutakse keskelt, ma tungin peale vasakul tiival: minu seisukord on suurepärase!“, siis on ta seda kindlasti mõtel-

nud. Veelgi enam: ta on selle mõtte tõlkinud tegudeks. Ta põhimõte, mida ta alati oli õpetanud noortele ohvitseridele, oli: „Ainult seda ei võideta sõjas, kes ei usu, et teda võib võita.“ Ei ühelgi tunnil, ei ühelgi minutil — ei pidanud marssal Foch end võidetuks. Ta kiskus võidu hetke käest, kus kokkuvarisemise vari lehvits üle korjustevälja.

Teist korda võitis ta sõja oktoobrikuus 1914 pikal kohutaval marsil mere ääre. Kui kõik olid lootuse kaotanud, siis lootis tema veel ikka.

30. oktoobri õhtul saab ta äkki teada, et vaenlase löök on purustanud Briti ratsaväe katte ja vallutanud Flandria lagendiku, kus sajandite kestes on otsustatud nii paljude lahingute saatust. Ta ruttab marssal Frenchi juure. Ta äratas ta keset ööd.

— On teil tagavarasid? küsib ta hingeldades.

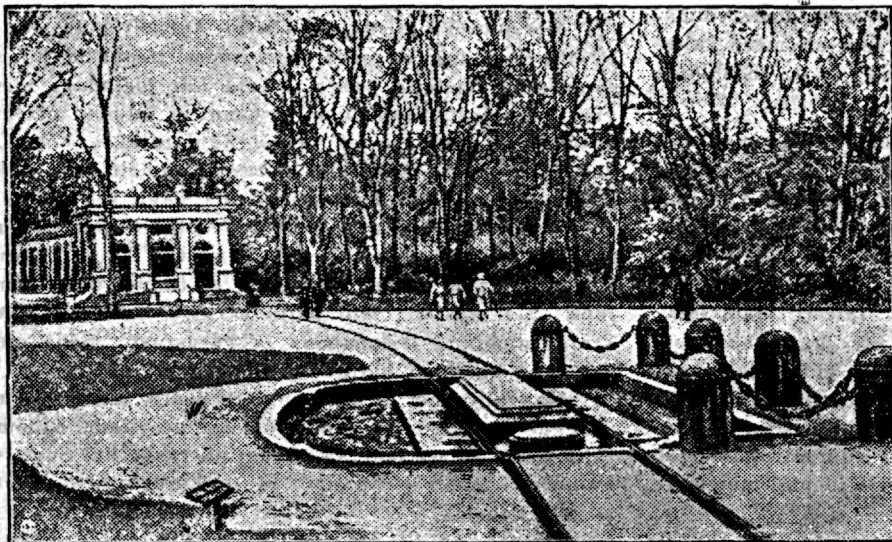
— Ei, ei ühtki meest.

— Hüva. Siiski pidage vastu. Annan teile mehi. Pidage vastu nende saabumiseni.

Ta ruttab Casseli, kus asub ta peakorter, ja kell 2 öösel teeb ta korralduse Inglise vägesid toetada. Liig hilja. Tugevndus jõuab liig hilja päralt. 1. Inglise korpus on purustatud ja raske kahurvägi taganeb. Tugevndus ei jõua õigel ajal kohale. Foch ruttab Vlamerthynghe'sse. Ta kutsus Frenchi enda juure.

— Kui tunnistame oma nõrkust, siis kantakse meid kui õlepõhk laiali. Pidage vastu, ütlen ma teile, pidage vastu, maksu mis maksab. Pidage vastu kuni surmani...

Ja kolmandat korda võidab ta sõja Doullens'i väikese raekoja iluajal 25. märtsil 1918. aastal. Siin peab liitlaste sõjanõukogu oma koosolekut. Saksa sõjavägi on purustanud liitlaste rinde ja saadab oma salgad Amiens'i poole.

Koht Compiègne'i metsas, kus sõlmiti maailmasõja vaherahu.

Foch on seal, ta sõdurikepp lõhub külmanud maapinda. Kes käskis teda tulla? Seda ei teata. Kuid vabariigi presidendi ees ütleb ta järsult:

— Vastu panna, ütlen teile, ainult vastu pidada... Meile räägitakse Pariisist. Pariisil pole siin midagi teha. Pariis on kaugel... Meil tuleb vaenlane kinni pidada. Vaja on ütelda: „Ta ei pääse sinna!“ ja ta ei pääsegi. Kolmveerand tööst on tehtud, kui meie enam ei tagane... Prantsusmaa on Prantsusmaa! Ta ei sure, Prantsusmaa...

Kümme minutit hiljem astutakse raekotta. Seal valitakse Foch liitlaste ülemjuhatajaks. Lord Milner ütleb lihtsalt:

— There is the man... See ongi mees.

Enam kui kunagi varem korrakem sellele suurule puusärgile pühi sõnu: In memoriam! Mälestagem hooletusi ja vigu, mis hävitavad maad! In spem! Lootkem ainult tööd ja energiat, mis meid edasi viivad!

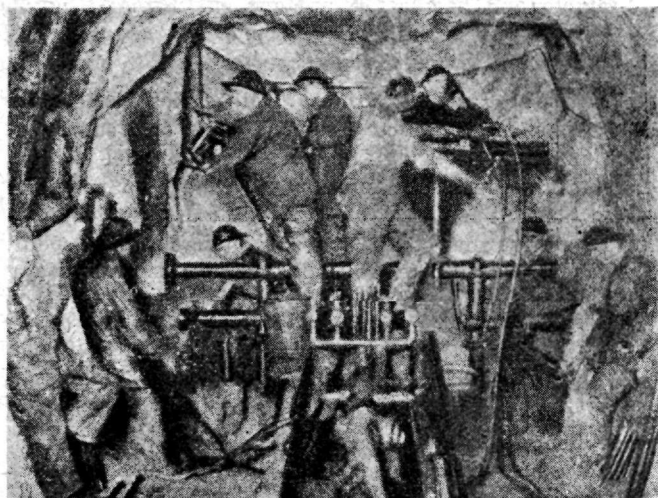
Meri lahutab ja ühendab.

Tunneli kaudu Prantsusmaalt Inglismaale.

Tunneli ehitamine Inglise kaanali alla Inglise ja Prantsuse vahel on jälle tõusnud päevakorra. Julge kaanali tunneli plaan ei ole mõni uus mõte. Esimese sarnase projekti esitas keegi Prantsuse insener Napoleonile juba aastal 1802. Esimese teaduslikult pädeva projekti seadis kokku Thomé Gamon, Napoleon III ajal. Asi arenaski nii kaugemale, et Prantsusmaal asutatud tunneliühing asus a. 1874 asja teostamisele. Ühing tegi algust ehitustöödega kaanali Prantsuse rannikul Calais' lähedal. Alul kaevati alla, kuni jõuti määratud sügavuseni. Tunnel ehitati ligi kolme meetri pikku sele, siis raugesid ehitustööd rahalistel põhjustel.

Ka Inglise poolel asuti 1880-ndate aastate alul kaanali tunneli ehitustöödele, Doveri lähedal. Kavatseltavast 37 kilomeetri pikkusest tunnelist jõuti valmis ehitada juba esimesed kaks kilomeetrit ja projekti lõplikuks teostamiseks ei paistnud olevat mingeid ülesamatuid raskusi, kui ootamatult ilmus takistus, mis sealgi katkestas ehitustööd. Inglise mõjuvates ringkondades hakati kartma, et kaanali tunnel võib muutuda sõjaliseks hädahojuks, sest ta pakuks vaenlasele võimaluse tungida Inglise mandrile, mis seni oli mere kaitsitud. Kahtlused kasvasid nii suureks, et a. 1883 lõpetati ehitustööd.

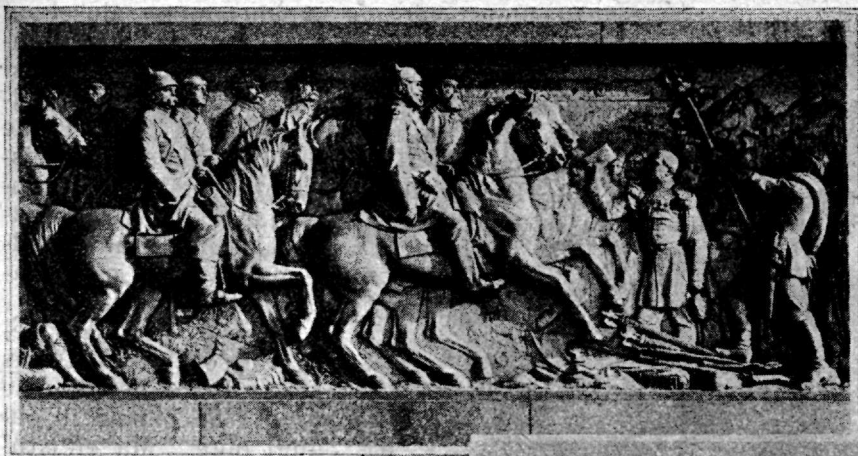
Kuid Prantsusmaal ja Inglismaal on viimasel ajal endisest energilisemalt hakatud ajama tunneli ehitamisasja ja püütakse eriti näidata, et sõjalised vaatekohad ei või olla mingiks tähtsaks takistuseks. Eriti huvitav on tunneli ehitamise kohta Prantsuse sõjaminstri Painlevé arvamine. Ta leiab, et praegusel tehnikal arenemisel on tunneli ehitamine täiesti läbiviidav ja et see on umbes samalalaadne asi kui maa-aluste raudteede ehitamine linnadesse. Keegi ei kahtle, et see uus maa-alune liikumislüüsi on suureks läbikäimise ja igapäevaste tarbainete vahetuse hõlbustuseks Inglise ja Prantsuse vahel, mis omakorda suuresti hõlbustab vastastikuse arusaamise kasvamist nende mõlemate maade vahel.

Läbi maasüdame teed rajamas.

Mis juhtuks niisugusel korral, kui sütib uus sõda? Painlevé ei usu, et need kaks sõpra tõstaksid kunagi sõjariistad üksteise vastu. Kuid kui oletadagi niisugust võimalust, peab siiski arvama, et kumbki neist ei kasutaks tunnelit ja et tunnel kuulutatakse kohe „ei kellegi maaks“. Veel üks oletus ja nimelt see, et kui mõlemad maad satuksid seisukorda nagu see oli 1914. aastal sõja puhkedes, siis oleks veealusel tunnelil suur tähtsus. See ühendustee oleks kaitsitud kõige tugevamategi miinide vastu. Oletame, et tunnel oleks olnud juba 1914. aastal. Kui palju kergem oleks siis olnud saata tuleliinile laskemoona ja varustust. Sõda oleks lõppenud kindlasti palju varem.

Kaanalitunnel ei ole mingi teaduslik katse ega enneaegne üritus. See töö võidakse sooritada lähemas tulevikus. Ja see pole ka sugugi nii raske kui Suez'i või Panama kaanali ehitamine, ja ta kordamineku juures ei tule kahelda.

Pronksreljeef Berliini võidusamba alusel, millel kujutatud sündmus on ajalooliselt vale.

Paremal sama sündmuse õige kujutus

Võltsitud ajalugu.

Ajaloolisi sündmusi võltsitakse nagu kõike muudki.

Suursündmused rahvaste ja riikide ajaloos jäävad juba teise inimpõlve kasvamisel veel ainult ajalookroonikasse. Ajalugu ütleb järele-tulevatele põlvedele küll, et niisugused juhtumid olid, sõnad püüavad nendest maalida pilti ka mõistusele, kuid inimese silmale on need suursündmused tagasipöörmatult kadunud.

Silmale saame pildi ajaloolistest sündmustest, lahingutest ja rahusõlmimistest, võitjatest ja võidetutest ajalooliste maalide kaudu, milles maalikunstnikud värvidega lõuendile on jäädvustanud ajaloolise sündmuse.

Kuid paljud maalikunstnikud on võltsinud ajalugu, on annud täiesti vale pildi olnud sündmustest. Kõnelemata vanast ajast, toome rea näiteid kesk- ja isegi uuemast ajast, kus sündmused on maalikunstnikkude poolt ka ajalooliselt valesti antud edasi. Piltide kaudu on vale ettekujutus ajaloolistest sündmustest levinud ja pääsnud mõnel juhtumil isegi ajalooramatutesse.

Venedigo dooshide palees ripub kaks pilti, millest üks kujutab keiser Friedrich I lüüasaamist merel Pirano juures (maalitud Domenico il Tintoretto) ja tema alandamine paavst Aleksander III poolt Venedigos. Pildil paneb paavst jala keisri kuklale (pilt maalitud Federico Zuccaro poolt). Tegelikult ei ole niisugust sündmust ajaloos üldse olnud. Selleaegse kirikliku kombe järele suudles keiser küll paavstiga; siis aga andis paavst temale rahusuud-

luse, viis ta kirikusse ja andis altari ees oma õnnistuse.

Karl Beckeri ajalooline pilt kujutab, kuidas keiser Karl V vastu võetakse Augsburgi rikka kaupmehe Fuggeri poolt. Kuna keiser kaebab külma üle, põleb kaminas tuli ja Fugger viskab tulle võlakirja, mille keiser Fuggerile annud Tunisi sõjakäigu jaoks laenatud raha vastu. Samal ajal sirutab Fuggeri ilus tütar keisrile veiniklaasi.

Ajalooliselt on see pilt vale. Fugger kaotas Habsburgide läbi küll 8 miljonit guldenit, kuid keisri vastuvõtt Fuggeri majas on väljamõeldus. Veel 1893. a. näidati Augsburgis ühes hotellis kaminat, mille ääres see juhtumine olevat leidnud aset, kuid see kamin ei kuulu Karl V ajajärku, ent on sada aastat „noorem“.

Kes võis anda veel tänulikumat ainet maalikunstnikele kui mitte „väike korporal“, Napoleon Bonaparte? Me näeme, et rida kuulsaid maalijaid on saanud inspiratsiooni oma kunstiliseks loominguks Napoleoni seiklustest ja sõjaretkedest.

Kuid Napoleoni ümber võltsitakse rohkem kui vast ühegi teise ajaloolise kuju ümber. Osa sellest tuleb kanda ka Napoleoni enese arvele, sest ta ise tellis pilte, milles tema kuulsuse ja hiilguse suurendamiseks ajaloolise tõega käidi ümber väga hoolimatult. Parim näide sellest on Louis Davidi maal „Napoleon sõidab lumetuisus üle Sankt Bernhardi metsikul sõjatäkul“.

Tegelikult oli Napoleon halb ratsutaja ja sadulas ei loonud kuigi suurejoonelist pilti. Sankt Bernhardi mäest ülemineku ajal oli üks haruldaselt ilusatest ilmadest ja Napoleoni enda mälestustes, mis ta kirjutas Püha Helena saarel, tõendab ta, et üle Sankt Bernhardi sõitis ta hobueesli seljas, kelle temale seks otstarbeks andis St. Bernhardi kloostri prior kui

Berliinis asetseva võidusamba alusel on ilustuseks neli pronksreljeefi, valmistatud Heinrich Struki poolt, mis käsitavad sündmusi 1864., 1866. ja 1870/71. a. sõdadest. Üks reljeefidest kujutab momenti, kuidas krahv Reille annab Napoleon III allaandmiskirja Saksa keisrile üle. Keiser ühes kroonprintsiga ja saatkonnaga istuvad hobuste seljas, kes teevad galoppi, kuna krahv Reille paljastatud peal ulatab keisrile kirja.

Keiser, kes nägi seda reljeefi, protesteeris kunstniku võltsimise vastu. „See pole ju sugugi õige. Ma ei istunud ju hobuse selga, sest see ei lähe, kedagi nii vastu võtta!“ Kuid kunstnik põhjendas oma kompositsiooni „kunsti-

Napoleoni lahkumine Venemaalt 1812. a. valesti kujutatuna.

kõige vagusama ja kindlama sõidulooma. Seejuures vedas juht hobueeslit valjaid pidi.

Hiljem maalís Delaroché pildi Napoleoni sõidust üle St. Bernhardi nii, nagu see tõeliselt oli, ja ülesvõtted mõlemaist maalest tõendavad, kui vabalt võidakse ümber käia ajalooliste tõsiasjadega.

Samuti ühenduses Napoleoniga Vene maalikunstnik V. Vereschtschagin maalís pildi „Napoleoni tagasipöördumine Venemaalt“. Sellel pildil näeme Napoleoni saani lumisel maanteel, piiratuna oma truust kaardiväest.

Ajalooliselt on pilt vale algusest lõpuni. Esiteks tuli lumi Venemaal maha 4. novembril, kui Napoleoni armee juba 40 päeva eest oli Moskvast lahkunud, ja teiseks on üldiselt teada, et Napoleon põgenes oma väe juurest.

Kuid ka uuemast ajast leiame niisuguseid ajalooliste sündmuste valesti kujutamisi.

Napoleon, nagu ta sõitis tegelikult üle St. Bernhardi mäe.

Seesama Louis David'i kujutatuna.

liste vajadustega“ ja ebaõige kujutusega reljeef seisab praegugi Berliinis võidusamba aluse küljes, näitena sellest, kuidas alandatud ta hetakse n ä h a võidetud vastast.

Eesti vabadussõja sündmustest on tehtud juba mõnigi maal ja aegajalt sigineb neid juure. Kuid ka nendes näeme väiksemaid ebatäpsusi, näiteks hiljem tarvitusele võetud mundrit vabadussõja alguspäevadel j. m.

Kuu

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. L. K. (Jarg 13.)

Maahineni perenaine — see on uue aja märk, et kõneldakse Maahineni perenaisest ja mitte Maahineni armulisest prouast. Kus varem tarvitati võraid keeli, kõneldakse nüüd rahva keeles. Kui kaunis on ometi see sünnimärk seal tolle tütarlapse põsel. Ta kitkub sellest juuksed välja, aga seda ta ei tohi enam teha. See on Alma eriline väike tunnusmärk, mida pole kellelgi teisel. Aga miks viivitab ta õieti veel, miks ei ole nad juba teel? Aga, vaata ometi, ta kannab täna rinnal oma kadunud ema kuldsõlge. Ja nüüd võtab ta ema valge siidräti. Näib peaaegu, nagu oleksid ta õlad paljad, kui neid varjab rätt. Aga miks ei hakka me juba kord minema?

„Tuleb... tuleb,“ ütles vana kirikuväärt, „ilus pärg koguduse nimel. Väga ilus, siidpaelt, milledele on trükitud: „Viimne tervitus. Õndsad on need, kes on puhtad südamest, sest...“

„Minu hobune ei hakka ometi...!“ katkestas Maahineni peremees vestluse ja tõusis püsti, et vaadata läbi akna. „Ma ei paigutanud teda talli, sest arvasin, et hakkame kone sõitma.“

„Mit—mitte milgi tingimusel ilma kohvita,“ ütles vanamees.

Riikka tuli kohviga. Läbi akna võisid nad kõik näha, kuidas täkk kannatamatult kraapis kapjadega maad, valmis igal hetkel hakkama lõhkuma. Sama minekuvalmis oli peigmees.

Hästi söödetud noore hobuse olekus tundus sama elujõud ja himu ohtudest nagu ta peremehegi omas. Mõlemad olid näinud häid päevi ning mõlemad soovisid üle-pea-kaela söösta rõõmsasse ja töörikkasse ellu. Agronoom tõusis püsti, et endale valada kohvi, ja naeris sealjuures nõnda, et alumine lõug veelgi kaugemale esile tükkis kui muidu ja osalt ülemise huule ära varjas.

„Sa ei tohi minna veel kõhnemaks kui oled, Riikka, sa oled jäänud üsna viletsaks.“

Riikka Tuuna surus huuled kokku.

„Ja, jah, lubasin ju sulle muretseda mehe,“ jatkas noor peremees.

Alma astus tuppa rietatud halli koetud villasesse jakki ja nahkmütsi. Lennart Mäkimatka väikesed sinised silmad hakkasid rõõmsasti helkima ning teda valdas soov hüpata ja tantsida ning mängida löötpilli. Ka kippusid

talle huulile paar süütut väikest vandesõna. Et ometi vanad inimesed võisid jääda nii pühaliukuks, nagu näiteks seal see vana Tuuna! Näis tõepoolest nii, nagu oleks ta suure higistamise ja vaevaga end valmistanud ette ühe kõne pidamisele.

„Maahinenil peaks kõik jääma hoopis muutusetu, nõnda et Alma kohe võiks astuda ta eelkäija jälgedesse, kui seda peaks olema vaja,“ ütles Riikka.

Lennart naeris.

„Ühe ja teise asja ostan aga siiski veel juure.“

„Imeline, et sa ei tulnud Almale järele kinnises saanis,“ jatkas Riikka.

„Arvasin, et seda pole vaja, kuna ilm on nii ilus. Aga Alma peab kindlasti kord sõitma ka kinnises saanis.“

„Oi, kuulge ometi!“ sähvas Riikka, „sina oleksid endale perenaise pidanud otsima küll mujalt, seda ma sulle ütlen veel kord. Ning selleks pole praegugi veel aeg liig hiline.“

„Anna mulle veel üks tass kohvi ja ära tõrele.“ Lennarti naer oli nii külgehakkav, et Riikka pidi hammustama huultesse, et mitte kaasa naerda. Vana Piina näis talle olevat õpetanud naermise kunsti. Nüüd oli järg vana isa käes ütelda välja seda, mida ta nii kaua oli valmistanud ette.

„Hoiduge,“ sõnas ta, „end segamast olevi-ku sündmustesse. Hoidke endale alal oma surematu hing. Mis kasu oleks sellest inimesele, kui ta võidaks kogu maailma ja kaotaks sealjuures oma hinge puhtuse!“

Noor Mäkimatka katkestas ta sõnu.

„Ole päris rahul, isa, ei meie sega end millessegi.“

Ta kannatus jõudis lõpule. Ta jõi kiiresti oma kohvi, jättes küpsise puutumata, ja jättis siis jumalaga. Alma tundis üles meelegahtade ni, kuidas tal peksis süda, ning kui ta peigmees talle mantli selga aitas ja sealjuures ta suured käed puudutasid ta õlgu, siis tõusis tal veri leegitsedes palgeisse.

Trepil ütles Riikka:

„Te jõuate vist küll juba vara õhtul koju?“

„Ei,“ tõrjus Lennart otsustavalt küsimuse tagasi. „Pole mõtet oodata meid enne homme õhtut.“

Täkk heitis jalga ja oli juba traavinud

ümber lehmalauda nurga ja mööda sõdureist, kes suuskadel püüdes jõuda künkale kõik peatusid, et vaadata alla jääle. Mõte õele, kellele tal ei jätkunud enam mahti hüüda veel midagi rahustavat ja lepitavat, pani Alma võpatama. Riikka käis nüüd küll vist ringi, haudus endamisi ja mõtles, — hirmus, mis ta küll ei võinud mõelda! Kuum häbitunne lämmatas Lennart Mäkimatka mõrsjas kogu rõõmu, mis tal kogu hommiku oli hõõgunud rinnus.

„Me peame enne õhtut olema jälle kodus!“ suutis ta viimaks libistada huulilt. „Kuule, Lennart, peame olema kodus enne öö saabumist!“

„Ja miks?“ katkestas ta peigmees järsult ta sõnu. „Kurat võtku kõiki inimesi! Kahetsemisväärt mees, kes abiellub sinu õega. Mis... mis sa nutad nüüd, Alma! Kas pean sulle mängima väikese laulukese — sa ei arva ometi, et Mäkimatka poisid tulevad kodust välja ilma pililita. Mäng ja muusika peab olema, olgu see kas või ainult suupilli abil!“ Tilulilu—rrrr—rääää, tilulilu—rrrr—rää...!

Lennart põimis käe oma kallima ümber, pööris tema poole, vaatas talle silmi ja vajutas siis oma külmast ähmased vurrud rättildesse, mis katsid neiu nägu. Päike paistis rõõmsasti, täku kapjadest vihisesid lumetükikesed nende pihta, ja kauged fiordid läikisid nii kaugele kui ulatas silm. Hetkeks soovis Alma ümber pöörda ja vaadata, kui kaugele on jäänud vanemate

kodu ning kas neid seal veel võib näha, aga samal hetkel unustas ta oma senise kodu, inimesed ning kõik, mis sündis ta ümber.

Nad ärkasid alles, kui regi hakkas visklema sinna-tänna, ja leidsid, et nad lähenesid Umpi saarele. Alma kohendas oma rätte ja pööris suure vaevaga pead, et vaadata tagasi. Küla ja kirik moodustasid künkala elava grupi. Harva võis näha nii ilusat kirikuküla, Someri torn võistles kiriku omaga, kuid kiriku torn jäi ikka jälle võitjaks. Tuuna talli aknad särasid kui kuldsed pinnad. Küll oli aga kuum!

„Ära heida endalt ära tekke,“ ütles peigmees, „ma ei saa sind hobuse pärast kogu tee soojendada. Oi sina, mu Poika, mis sa peksad seal takka üles?“

Alma istus vaikselt ja jahenes aegamööda. Oli võimatu mõelda igavaile asjule, nii õnnelik oli ta, ja nii hea oli olla. Juba eraldusid saarel paljad, punakad, väikesed kased, vares lendas mööda, teine lind siristas, — kas võis see olla juba lumevarblane? Regi libises hääletult üle jää kindlale maale, oksad kraapisid ta servi ja piitsutasid ka sõitjate nägusid.

„Kuule, Lennart, vaata kord siia... ma armastan sind nii väga! Mõtles ometi, Riikka kõneleb ikka ainult sellest, et ma ei peaks sinuga abielluma. Aga siiski teen ma seda, me ei lahku kunagi üksteisest. Armastan sinu koonu, eriti seda, armastan sinu silmi ja sinu häält, sinu käsi — olen nii õnnelik!“

Kevadiseks hooajaks

soovitame oma kauplustest suurel ja väikesel arvul järgnevaid kaupu:

Heiligenbelli sahad,

Flötheri seemendamise sahad,

Witte mootorid,

„Massey Harris“ mootorid ja niidumasinad,

„Herkules“ niidumasinad ja loorehad,

Thermeniuse rehepeksumasinad,

Saha terad ja hõlmad,

Nahast, balata- ja kaamelikarvadest rihmad,

Igasugused masina-, tsilindri- ja mootori-õlid,

Igasugused ehitustarbed, nagu raud, raudtalad,

naelad, plekk, tsement, lubi, telliskivid,

katusekivid, katusepapp j. n. e.

Kontor: Tallinn, Merepuiestee 17.

Kauplused: Merepuiestee 17 ja Estonia puiestee 19.

A-S. „SILVA“

Midagi sarnast tahtis Alma ütelda meeleldi, ent ta vaikus, ja ta südame tuksumine oli vaikne ja ühetasane.

„Sa ei tohi ehmuda,“ algas Lennart, „kui näed parki. Ta on võrdne hävitusega. Ka okas-traattõke ei puudu. Kuid sellega peab leppima. Just sellepärast müüdiggi see talu minule.“

Okastraattõke tuletas Almale meele Paranta peremeest, ning tal oli tundmus, nagu oleks mingi vari langenud silmapilguks ta päikese-paistelisele õnnele. — Lennart seletas talle kogu aja, kus asusid jooksukraavid ja traattõkked. Neid oli paigutatud nagu mingi pahameelega igale poole, ent nad tulid võtta juba kord kauba hulka. Kord peab ju ikkagi hakkama võimudel villand üksteise nuhtlemisest ja nad peavad lõpetama maailmasõja.

Liigagi kiiresti edenes sõit. Mida lähemale nad jõudsid sihile, seda rohkem kõneles Lennart ning seda vähem Alma. Almal oli hirm. Kui Lennart näitas talle Maahineni piirikupit-sat, haaras ta peigmehe käsivarrest kinni, just nagu tahaks otsida ta juures kaitsset. Ta ei kartnud hävitust pargis ega tubade toredust, ta kartis suure talu teenijaskonda.

Ning mitte põhjusega. Nad vahtisid neid tõepoolest uudishimulikult ja naersid kuuldavalt nende selja taga. Ent üldiselt läks kõik siiski kergemalt kui Alma oli mõtelnud. Peigmehe kõrval rändas ta läbi avarate tubade, mis olid kaotanud oma ilusamad asiad. Kohale oli jäänud vaid kõige lihtsam. See ei pea aga tähendama, et see kõige lihtsam oli halb, ei, just vastuoksa. Nad külastasid lehmalauda, hobuste talle ja küüne. Söögitoa mööblid olid jäänud kohale tervena; kes ei olnud näinud kappe täidetuna vanahõbedaga ja portselaniga, oleks võinud arvata, et kõik on jäänud puutumata. Alma ei ilmutanud suuremat tähelepanu vankrile, selle asemel avaldas ta midagi töölistkorte-rite väikeste akende üle. Lõunasöögi ajal oli Almal jälle süda raske, teenija, kes astus kohe tuppa, kui peremees vajutas ühele nupule, piinas teda. Muu hulgas oli ka veel midagi muud, mis teda hakkas piinama. Need olid nood mainitud töölistmajad.

Peremehe Türgi toas ootas neid kohv. Kui Lennart oli lukutanud mõlemad ukсед, asetas ta oma mõrsja sohvale ning pikas kaisutuses veeres aeg. Esimesed tähed ilmusid taevavõlvil juba nähtavale, kui Alma, muutudes äkki kartlikuks, hakkas nõudma kojusõidu alustamist.

„Kuju?“ ütles Lennart. „Kas ei ole me siis kodus?“

„Mina mitte, sugugi mitte. Alles siis, kui...“

„Rumalus...“

„Kuule sina... Lennart... lase mind minna. Mul on hirm. See on patt. Ole see, kes sa

olid seni... Ma ei mõista sind. Lase meid olla sellisteks, et Jumal võib meile alla vaadata...“

„Kui Jumal kunagi ta enda poolt loodud olevustega on olnud rahul, siis on ta seda praegu meiega.“

Alma tõusis püsti ja ruttas nagu põgenedes kirjutuslaua taha. Seal jäi ta seisma, korraldas oma juukseid ja vaatas välja läikivasse tähist valgustatud õhtusse.

(Järgneb.)

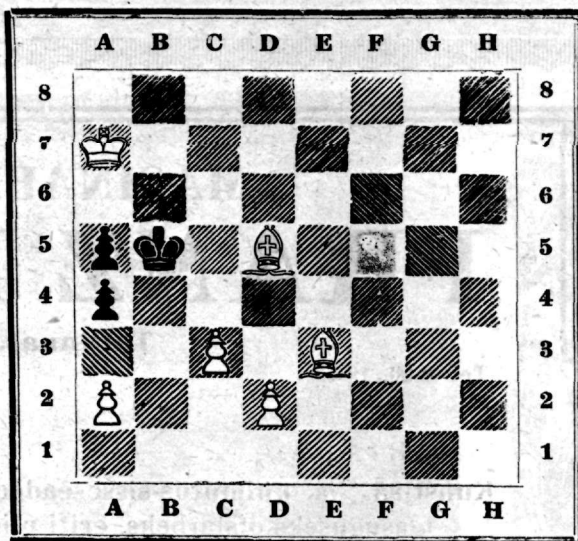

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 75.

Kokku seadnud Paul Eheland (Kärus).
„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: K a7, O d5 ja e3, E a2, c3 ja d2.

Mustad: K b5, E a4 ja a5.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga. Lahendusi palutakse saata: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6, A. Burmeister.

V. de Barbieri ülesande nr. 72 lahendus.

1. Rb7 — d5, Oa6 : 58,
2. Rd6 — b5 annab matt.
1. (Rb7 — d6), ükskõik,
2. L või R annab matt.

Õiged lahendused saatsid: n. ltn. E. Kostabi, n. allohv. E. Riisk. G. Baum ja E. Karp (Tallinnast), n. allohv. V. Moones (Tapalt), stud. jur. Jaan Voitka (Tartust), H. Ilus (Võrust).

„Erika“ Vennad Tõnisson

Tartus, Suurturg 2, telef. 7-79.

Soovitame lugupeetud kaubatarvitajatele

kõrgeväärtuslikku

**Aiavilja
Lillede
Söödajuurikate
Risikõhina
Timofi
ja muu õhina**

seemef

Oma puukoolist viljapuid ja ilupõõsdid.

Jällemüüjatele ja aednikkudele kõrged protsendid.

Seemnete tellimised saadetakse ärikuulul tellijatele kätte.

Nõudke hinnakirju!

MASINAEHITUSTEHAS

FRANZ KRULL A/s.

Tallinnas, Kopli tän. 68.

Tel. 4-20, 19-73.

Telegr. aadr. KRULL TALLINN.

ERIALA:

Kunstjää- ja külmutus-sisseseaded
igasuguseks otstarbeks, eriti pii-
maühisustele.

Aurukatlad iga süsteemi, eriti pii-
maühisustele.

Lihtne käsitus. Montöörid katelde
ülesseadmiseks ja nõuandeks alati
saadaval.

Aurumasinad.

Piimataltitusmasinad.

Transmissioonid.

Majatarbed: pajad, pliidad, ahju-uksed
jne. Keskkütte radiaatorid, kana-
lisatsiooni torud ja kõiksugu
valamistööd.

Sisternid, reservuaarid ja kõiksugu
katelsepatööd ja kõik tööd ja
parandused masinaehituse alal.

EELARVED JA NÕUANDED TASUTA.